

Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη – Απόψεις και εμπειρίες παιδιών και επαγγελματιών

Σύνοψη

Στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζονται δικαιώματα που έχουν ιδιαίτερη σημασία για τα δικαιώματα των παιδιών κατά τη δικαστική διαδικασία, τα πιο σημαντικά από τα οποία είναι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1), η απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων ή εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης (άρθρο 4), το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια (άρθρο 6), το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 7), το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8), η απαγόρευση διακρίσεων (άρθρο 21), τα δικαιώματα του παιδιού (άρθρο 24) και το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής (άρθρο 47).

Η ουσιαστική συμμετοχή παιδιών στη δικαστική διαδικασία είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης. Οι ευρωπαϊκές και οι διεθνείς νομικές πράξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα αναγνωρίζουν τη σημασία της συμμετοχής των παιδιών. Επιβάλλουν στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) να μεριμνούν ώστε σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά να δίνεται πρωταρχική σημασία στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Ωστόσο, η μεταχείριση των παιδιών στα συστήματα απονομής δικαιοσύνης σε όλη την ΕΕ εξακολουθεί να αποτελεί ζήτημα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζει με διάφορους τρόπους τις προσπάθειες να γίνει το σύστημα απονομής δικαιοσύνης πιο φιλικό για τα παιδιά. Το θεματολόγιο της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού (2011-2014), έδωσε προτεραιότητα στη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, παρουσιάζοντας διάφορες προτάσεις για την ενίσχυση των συναφών δικονομικών εγγυήσεων, ερευνώντας

τη σχετική νομοθεσία και τις πολιτικές στην ΕΕ των 28 και στηρίζοντας τις προσπάθειες των κρατών μελών της ΕΕ για τη βελτίωση της προστασίας. Σε συνέχεια της έκθεσης του 2015 για τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), η Επιτροπή εξέδωσε σύνοψη της πολιτικής σχετικά με την εμπλοκή παιδιών σε ποινικές, αστικές ή διοικητικές διαδικασίες στα 28 κράτη μέλη της ΕΕ. Επίσης, η Επιτροπή δεσμεύτηκε να δημοσιοποιήσει τις Κατευθυντήριες γραμμές για μια φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη που εξέδωσε το Συμβούλιο της Ευρώπης το 2010, οι οποίες προάγουν τα δικαιώματα των παιδιών όσον αφορά την ακρόαση, την πληροφόρηση, την προστασία και τη μη διακριτική μεταχείριση, καθώς και την αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού.

Σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ο FRA συνέλεξε και ανέλυσε στοιχεία για να προσδιορίσει τον βαθμό στον οποίο τα δικαιώματα αυτά ασκούνται στην πράξη. Αυτό έγινε μέσω συνεντεύξεων με επαγγελματίες και παιδιά που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες. Η πρώτη έκθεση του FRA για την έρευνά του το 2015 επικεντρώθηκε στις απόψεις των επαγγελματιών.

Η παρούσα σύνοψη παρουσιάζει τα κύρια πορίσματα της δεύτερης έκθεσης. Η συγκεκριμένη έκθεση εστιάζει στις απόψεις των παιδιών σχετικά με τους παράγοντες που παρεμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή τους, και τις προσπάθειες που μπορούν να συμβάλουν στην άρση των εν λόγω εμποδίων. Η δεύτερη έκθεση, όπως και η πρώτη, υπογραμμίζει ότι μένουν πολλά να γίνουν ακόμα, μέχρι το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης να γίνει πραγματικά φιλικό για τα παιδιά σε ολόκληρη την ΕΕ.

Συλλογή και κάλυψη των στοιχείων

Στο θεματολόγιο της ΕΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε ότι η έλλειψη αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων αποτελούσε τροχοπέδη για την ανάπτυξη και εφαρμογή τεκμηριωμένων πολιτικών. Για την αντιμετώπιση αυτής της έλλειψης δεδομένων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο FRA προέβησαν σε καταγραφή των προσπαθειών που έχουν γίνει στον συγκεκριμένο τομέα. Η συντονισμένη και συστηματική συλλογή δεδομένων περιλάμβανε τους δείκτες για τα δικαιώματα του παιδιού που ανέπτυξε ο FRA το 2010 και εξειδίκευσε περαιτέρω το 2012 αναφορικά με την απονομή δικαιοσύνης στο πεδίο του οικογενειακού δικαίου. Οι δείκτες είναι διαμορφωμένοι με βάση το μοντέλο για τα δικαιώματα —το οποίο εκπόνησε ο Ύπατος Αρμοστής των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR)— σκοπός του οποίου είναι να μετρά:

- τις δεσμεύσεις των φορέων που είναι επιφορτισμένοι να βοηθούν στην άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (δομικοί δείκτες)
- τις προσπάθειες (δείκτες διαδικασιών) για την επίτευξη αυτών των προτύπων
- τα αποτελέσματα (δείκτες αποτελεσμάτων).

Ο FRA διεξήγαγε επίσης έρευνα πεδίου βάσει συνεντεύξεων σε δέκα κράτη μέλη της ΕΕ, τα οποία επιλέχθηκαν με γνώμονα την αποτύπωση της ποικιλομορφίας των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης και των πρακτικών όσον αφορά τη συμμετοχή των παιδιών στις ποινικές διαδικασίες: Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Εσθονία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Κροατία, Πολωνία, Ρουμανία και Φινλανδία.

Το πρώτο μέρος του έργου που εκπόνησε ο FRA, το οποίο παρουσιάζεται σε κύρια έκθεση και σε περίληψη, εστίαζε στις απόψεις των επαγγελματιών. Η έκθεση *Child-friendly justice: perspectives and experiences of professionals on children's participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη — Απόψεις και εμπειρίες επαγγελματιών σχετικά με τη συμμετοχή παιδιών σε αστικές και ποινικές δίκες σε δέκα κράτη μέλη της ΕΕ) βασίστηκε στις απαντήσεις 570 δικαστών, εισαγγελέων, δικηγόρων, δικαστικών

υπαλλήλων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών και αστυνομικών που έρχονται σε καθημερινή επαφή με παιδιά κατά τη διάρκεια ποινικών και αστικών διαδικασιών.

Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται στις απόψεις των παιδιών. Βασίζεται στις απαντήσεις 392 παιδιών που συμμετείχαν σε τέτοιες διαδικασίες με την ιδιότητα του θύματος, του μάρτυρα ή του αντίδικου, εστιάζοντας σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης, ενδοοικογενειακής βίας, παραμέλησης και απόδοσης επιμέλειας. Στην έρευνα δεν συμμετείχαν παιδιά που ήταν ύποπτοι ή κατηγορούμενοι σε ποινικές διαδικασίες.

Το συγκεκριμένο έργο συμβάλλει στη συμπλήρωση των δεικτών της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων με ποιοτικά δεδομένα για εννέα από τα δέκα υπό εξέταση κράτη μέλη της ΕΕ. Οι γνωμοδοτήσεις του FRA σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη, οι οποίες παρουσιάζονται στην παρούσα σύνοψη, βασίζονται στη συνδυασμένη ανάλυση των συνεντεύξεων με τους επαγγελματίες και τα παιδιά.

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο ευρύτερο έργο του FRA που αφορά έναν βασικό θεματικό τομέα, τα δικαιώματα του παιδιού. Το εν λόγω έργο εντάσσεται στο πολυετές πρόγραμμα δραστηριοτήτων του FRA και αντικατοπτρίζει την ανάπτυξη δεικτών για τα δικαιώματα του παιδιού και τη συλλογή δεδομένων για παιδιά που τελούν υπό ιδιαίτερες ευάλωτες καταστάσεις —παιδιά που είναι θύματα εμπορίας και χωρισμένα από την οικογένειά τους, παιδιά που αιτούνται άσυλο, γυναίκες που βίωσαν βίαιες εμπειρίες κατά την παιδική τους ηλικία, παιδιά με αναπηρία που έπεσαν θύματα βίας. Συνδέεται επίσης με το έργο του FRA που αφορά την πρόσβαση στη δικαιοσύνη και την υποστήριξη των θυμάτων.

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέλεξε στατιστικά δεδομένα και πληροφορίες από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, εφόσον υπήρχαν, σχετικά με τη συμμετοχή των παιδιών σε ποινικές, αστικές ή διοικητικές διαδικασίες. Τα δεδομένα καλύπτουν τις νομοθετικές διατάξεις και τις πολιτικές που βρίσκονταν σε ισχύ την 1η Ιουνίου 2012. Το 2015 δημοσιεύτηκε σύνοψη πολιτικής που εξάγει τα πορίσματα και περιλαμβάνει συστάσεις προς τα κράτη μέλη.

Κύρια πορίσματα και τεκμηριωμένες συμβουλές

Η θέσπιση συγκεκριμένων μέτρων με στόχο πιο «φιλικές για τα παιδιά» δικαστικές διαδικασίες διευκολύνει την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη και την ουσιαστική συμμετοχή τους στις δικαστικές διαδικασίες, επομένως συμβάλλει στην αποφυγή του περιορισμού ή της παραβίασης των δικαιωμάτων των παιδιών που εμπλέκονται σε τέτοιου είδους διαδικασίες.

Στις απαντήσεις τους, οι επαγγελματίες υπογράμμισαν την ανάγκη για σαφή και συνεπή πρότυπα για όλους τους εμπλεκόμενους επαγγελματίες, καθώς και για συστηματική παρακολούθηση της εφαρμογής τους. Η έρευνα στα παιδιά ενισχύει αυτό το συμπέρασμα. Από τη δική τους σκοπιά, η συμπεριφορά των επαγγελματιών αποτελεί καθοριστικό στοιχείο προκειμένου οι δικαστικές διαδικασίες να γίνουν πιο φιλικές προς τα παιδιά και εκείνα να αισθάνονται άνετα και ασφαλή. Όταν τα παιδιά νιώθουν ότι οι επαγγελματίες τα μεταχειρίζονται με σεβασμό, είναι ειλικρινείς και φιλικόι μαζί τους, τα ακούν με προσοχή και λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις απόψεις τους, τότε είναι πιο πιθανό να αναφέρουν ότι η μεταχείρισή τους είναι δίκαιη και εξυπηρετεί το υπέρτατο συμφέρον τους. Επίσης, οι επαγγελματίες των οποίων η συμπεριφορά αξιολογείται θετικά από τα παιδιά είναι πιθανότερο να χρησιμοποιούν χώρους ακρόασεων φιλικούς προς τα παιδιά και να παρέχουν πληροφορίες φιλικές προς τα παιδιά και κατάλληλες για την ηλικία τους. Η βαρύτητα που αποδίδεται στη μεταχείριση των παιδιών από τους επαγγελματίες υπογραμμίζει την ανάγκη για σαφείς και πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές, καθώς και για κατάρτιση όλων των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με παιδιά.

Ερευνητής: «Κατά τη γνώμη σου, ποιο είναι το πιο σημαντικό στοιχείο για να διασφαλίζονται συνθήκες φιλικές προς τα παιδιά;»

Παιδί: «Οι άνθρωποι που παίρνουν τις συνεντεύξεις. Πιστεύω ότι αυτοί είναι οι πιο σημαντικοί· θα πρέπει να είναι ήρεμοι και φιλικόι. Αυτό το είναι το κυριότερο». (Πολωνία, αγόρι, 16 ετών, θύμα, υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας)

Ένα άλλο πολύ σημαντικό στοιχείο για τα παιδιά είναι η δική τους συμμετοχή. Όπως και οι επαγγελματίες, τα παιδιά τόνισαν ότι χρειάζονται πληροφόρηση και υποστήριξη σε όλη τη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, καθώς και ορθά εφαρμοζόμενες δικονομικές εγγυήσεις για

να εξασφαλίζεται η ουσιαστική συμμετοχή τους. Επίσης, τα παιδιά και οι επαγγελματίες διατύπωσαν συγκεκριμένες προτάσεις στον FRA για να γίνουν οι δικαστικές διαδικασίες πιο φιλικές προς τα παιδιά, υπέδειξαν δε μια σειρά από ελπιδοφόρες πρακτικές, μερικές από τις οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά τόσο στην παρούσα περίληψη όσο και στις κύριες εκθέσεις.

Γνώμη 1 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ χρειάζεται να διασφαλίσουν ότι τα συστήματα απονομής δικαιοσύνης είναι φιλικά προς τα παιδιά, καθώς και ότι τα δικαιώματα των παιδιών γίνονται σεβαστά ανεξάρτητα από το πού και πώς έρχονται σε επαφή με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης. Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο αξιολόγησης των εθνικών συστημάτων απονομής δικαιοσύνης με σκοπό να εντοπιστούν πολιτικές και πρακτικές οι οποίες δεν επιτρέπουν να γίνουν πιο φιλικές προς τα παιδιά οι αστικές και ποινικές διαδικασίες. Κατά την εν λόγω αξιολόγηση, τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν υπόψη τις σχετικές έρευνες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του FRA, συμπεριλαμβανομένων των συστάσεων που παρατίθενται στη σύνοψη πολιτικής της Επιτροπής σχετικά με την εμπλοκή παιδιών σε ποινικές, αστικές και διοικητικές διαδικασίες. Στη συνέχεια, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εκπονήσουν σχέδιο εργασίας, εξετάζοντας και άλλες ελπιδοφόρες πρακτικές των κρατών μελών που μπορούν να διαδοθούν στους εθνικούς και περιφερειακούς παράγοντες, καθώς και σε επίπεδο ΕΕ. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο ενίσχυσης της ευαισθητοποίησης των εμπλεκόμενων φορέων σχετικά με τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.

Δικαίωμα ακρόασης

Το δικαίωμα ακρόασης και έκφρασης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση ώστε η συμμετοχή στις δικαστικές διαδικασίες να είναι ουσιαστική. Αποτελεί δικαίωμα των παιδιών που κατοχυρώνεται από την ΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον ΟΗΕ.

Θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων για τη διασφάλιση της συμμετοχής των παιδιών

Παρότι η νομοθεσία της ΕΕ παρέχει συγκεκριμένα δικαιώματα και εγγυήσεις στα παιδιά που πέφτουν θύματα αξιόποινων πράξεων και ελάχιστες εγγυήσεις για παιδιά-μάρτυρες ορισμένων αξιόποινων πράξεων, διαπιστώνεται έλλειψη ισοδύναμων εγγυήσεων για παιδιά που εμπλέκονται σε αστικές διαδικασίες. Ομοίως, η νομοθεσία της ΕΕ δεν παρέχει εγγυήσεις για παιδιά-μάρτυρες αξιόποινων πράξεων που δεν καλύπτονται από ειδική ανά θεματολογία νομοθεσία —όπως η νομοθεσία περί εμπορίας ανθρώπων ή σεξουαλικής κακοποίησης. Οι διάφορες διεθνείς νομικές πράξεις, συμπεριλαμβανομένης της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών του Συμβουλίου της Ευρώπης, όντως επιβάλλουν ορισμένες υποχρεώσεις σε τέτοιες περιπτώσεις.

Οι δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά-θύματα έχουν πολλές μορφές. Για παράδειγμα, η οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας (2011/36/ΕΕ), η οδηγία σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας (2011/93/ΕΕ) και η πιο πρόσφατη οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων (2012/29/ΕΕ) περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: οι συνεντεύξεις με παιδιά-θύματα είναι περιορισμένες σε αριθμό, λαμβάνουν χώρα σε ειδικά σχεδιασμένους χώρους και διενεργούνται από καταρτισμένους επαγγελματίες —ει δυνατόν από το ίδιο άτομο. Αποφεύγεται η οπτική επαφή μεταξύ παιδιών και δραστών. Τα παιδιά δεν χρειάζεται να παρίστανται αυτοπροσώπως στο δικαστήριο αλλά, αντίθετα, η ακρόασή τους λαμβάνει χώρα με τη μορφή κατάθεσης, χρησιμοποιώντας τεχνολογία επικοινωνιών ή οπτικοακουστικές εγγραφές των συνεντεύξεων μαζί τους ως αποδεικτικά στοιχεία. Οι ακροάσεις είναι κλειστές για το κοινό. Τα παιδιά συνοδεύονται από νόμιμο αντιπρόσωπο ή κάποιον ενήλικα της επιλογής τους.

Οι εν λόγω δικονομικές εγγυήσεις θεωρούνται ζωτικής σημασίας τόσο από τους επαγγελματίες όσο και από τα παιδιά. Οι επαγγελματίες τονίζουν ότι οι δικονομικές εγγυήσεις μειώνουν το άγχος των παιδιών, διευκολύνουν τη συμμετοχή τους στις δικαστικές διαδικασίες και βοηθούν να αποτραπεί ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης. Επιπλέον, επαγγελματίες και από τα δέκα κράτη μέλη που συμμετείχαν στην έρευνα έδωσαν παραδείγματα που δείχνουν ότι η μη εφαρμογή αυτών των δικονομικών εγγυήσεων μπορεί να έχει

ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις τόσο στις δικαστικές διαδικασίες όσο και στα ίδια τα παιδιά. Τα παιδιά συμφωνούν ότι οι εγγυήσεις μειώνουν το άγχος τους όταν καταθέτουν και τα βοηθά να νιώθουν πιο ελεύθερα κατά τη συμμετοχή τους. Οι εγγυήσεις που δεν εφαρμόζονται συστηματικά μπορεί να αποτελέσουν σημαντική πηγή φόβου και άγχους.

«Δεν θα πρέπει να βασανίζουν το παιδί ζητώντας του να πει την ιστορία τόσες πολλές φορές... Πολύ βασανιστικό... Φτάνει να την πει μία φορά, για παράδειγμα... κατευθείαν στον ψυχολόγο για να την πει σε έναν ανακριτικό υπάλληλο, να την πει σε κάποιον, και μετά αυτός να μεταφέρει όλες τις καταθέσεις στον δικαστή χωρίς να χρειαστεί να καλέσουν ξανά το παιδί. Και στη χειρότερη περίπτωση, [το παιδί θα πρέπει να την πει] στον δικαστή... αλλά όχι στο δικαστήριο». (Βουλγαρία, κορίτσι, 14 ετών, θύμα, υπόθεση σεξουαλικής κακοποίησης)

Συγκεκριμένα, τα παιδιά εκτιμούν τη δυνατότητα να καταθέσουν χωρίς την παρουσία των κατηγορουμένων και της οικογένειας ή των φίλων τους ή, όταν αυτό δεν είναι δυνατό, χρησιμοποιώντας πετάσματα για να αποφεύγεται η οπτική επαφή. Τα παιδιά νιώθουν άγχος όταν πρέπει να καταθέσουν περισσότερες από μία φορές, ενώπιον πολλών ατόμων και σε περιβάλλον μη φιλικό προς τα παιδιά. Γενικά, τα παιδιά προτιμούν να παρευρίσκονται όσο το δυνατόν λιγότερα άτομα στις ακροάσεις τους και θέλουν να ενημερώνονται για τον ρόλο των παρισταμένων σε αυτές. Κάποια παιδιά που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες αποδίδουν μεγάλη σημασία στο να μπορούν να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τις διαθέσιμες δικονομικές εγγυήσεις, όντας ενήμερα για τις πιθανές συνέπειες της επιλογής ορισμένων μέτρων έναντι κάποιων άλλων. Επίσης, εκτιμούν τη δυνατότητα να μπορούν να επιλέξουν το φύλο των επαγγελματιών που διενεργούν τις ακροάσεις, ή αν και τότε θα συνοδεύονται από έμπιστο πρόσωπο —μερικές φορές μάλιστα προτιμούν να είναι μόνο με τους επαγγελματίες που διενεργούν τις ακροάσεις.

«Θα προτιμούσα να το κάνω [να υποβληθώ σε κατ' αντιπαράσταση εξέταση] πίσω από το πέτασμα επειδή είναι καλύτερα να μιλάς πρόσωπο με πρόσωπο αντί μέσω [βιντεο]διάσκεψης. Μιλούσαμε γι' αυτό και έκανα ερωτήσεις, 'αν ήμουν πίσω από το πέτασμα, ποιος θα μπορούσε να με δει;' και μου είπαν ότι μόνο οι ένορκοι και ο δικαστής και οι άνθρωποι που μου έκαναν ερωτήσεις θα μπορούσαν να με δουν. Αντί λοιπόν να χρησιμοποιήσω τη βιντεοδιάσκεψη, αποφάσισα να το κάνω έτσι». (Ηνωμένο Βασίλειο, κορίτσι, 17 ετών, θύμα, υπόθεση σεξουαλικής κακοποίησης)

Στην πλειονότητα των κρατών μελών η νομοθεσία όντως ορίζει δικονομικές εγγυήσεις για τις δικαστικές διαδικασίες, όπως τη φυσική προσαρμογή του περιβάλλοντος στο οποίο λαμβάνουν χώρα οι ακροάσεις και την ελεγχόμενη επαφή με τους αντιδίκους, ιδιαίτερα με τον κατηγορούμενο. Γενικά, οι ποινικές διατάξεις είναι πιο αναλυτικές από τις αστικές διατάξεις όσον αφορά την επικεφαλής αρχή της ακρόασης του παιδιού, το περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα η ακρόαση, καθώς και την έκταση της ενημέρωσης του παιδιού. Οι αστικές διατάξεις είναι λιγότερο συγκεκριμένες: ανάλογα με τον τύπο της υπόθεσης, η ακρόαση του παιδιού μπορεί να είναι υποχρεωτική, προαιρετική ή να μην ορίζεται καθόλου. Η διαμεσολάβηση προτείνεται συχνά ως εναλλακτική λύση στις αστικές διαδικασίες.

Οι επαγγελματίες συνιστούν την εφαρμογή δικονομικών εγγυήσεων σε όλα τα παιδιά που εμπλέκονται τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες. Ομοίως, τα παιδιά που εμπλέκονται τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες —όπως σε υποθέσεις απόδοσης επιμέλειας που σχετίζονται με υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας— παραπονούνται ότι οι δικονομικές εγγυήσεις που παρέχονται στις ποινικές διαδικασίες δεν παρέχονται στις αστικές διαδικασίες. Σε αυτές περιλαμβάνεται, για παράδειγμα, το ενδεχόμενο αποφυγής κάθε επαφής με τους κατηγορούμενους, οι οποίοι μπορεί να είναι οι γονείς τους.

Γνώμη 2 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι οι δικονομικές εγγυήσεις εξασφαλίζουν τη συμμετοχή των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες και προστατεύουν ουσιαστικά το δικαίωμά τους για ακρόαση. Σε αυτές περιλαμβάνεται η κάλυψη των κενών στο ποινικό δίκαιο των χωρών που δεν διαθέτουν εγγυήσεις, ιδιαίτερα για τα παιδιά-μάρτυρες. Εγγυήσεις παρόμοιες με αυτές που παρέχονται στις ποινικές διαδικασίες θα πρέπει να θεσπιστούν και στις αστικές διαδικασίες —αποδίδοντας ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά που εμπλέκονται ταυτόχρονα σε πολλαπλές διαδικασίες, όπως σε υποθέσεις απόδοσης επιμέλειας που σχετίζονται με υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας. Επιπλέον, τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να χρησιμοποιούνται συχνότερα μορφές διαμεσολάβησης προσαρμοσμένες ειδικά για παιδιά.

Γνώμη 3 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να βιντεοσκοπούν τις ακροαματικές διαδικασίες —συμπεριλαμβανομένων των ακροαματικών διαδικασιών προ της δίκης— και να διασφαλίζεται ότι μπορούν να γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία ώστε να αποφεύγονται οι άσκοπες επαναλήψεις, μεταξύ άλλων και κατά τη διάρκεια της δίκης. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να χρησιμοποιούν τη βιντεοσκόπηση ως πάγια πρακτική στις ποινικές διαδικασίες και προαιρετικά στις αστικές διαδικασίες. Τα αστυνομικά τμήματα, οι δικαστικές αίθουσες και κάθε άλλος χώρος όπου διενεργούνται συνεντεύξεις πρέπει να φέρουν εξοπλισμό που διαθέτει λειτουργική τεχνολογία καταγραφής και οι επαγγελματίες να είναι εκπαιδευμένοι στη χρήση του.

Γνώμη 4 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς λαμβάνουν δεόντως υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού όταν αποφασίζουν ποιος θα πρέπει να παρευρίσκεται στις ακροάσεις. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να ρωτούν τα παιδιά αν θέλουν να παρίστανται άλλα άτομα στις ακροάσεις και, αν ναι, τότε και ποιοι. Σε αυτά τα άτομα περιλαμβάνονται άτομα υποστήριξης, όπως επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας, καθώς και έμπιστοι ενήλικες, όπως γονείς, ανάδοχοι γονείς και φροντιστές.

Ωριμότητα του παιδιού

Αξιολόγηση ωριμότητας

Η ωριμότητα ενός παιδιού είναι κρίσιμης σημασίας για τον προσδιορισμό του τρόπου συμμετοχής του στις δικαστικές διαδικασίες. Οι ερωτηθέντες επαγγελματίες αναφέρουν ότι οι αξιολογήσεις ωριμότητας βασίζονται κυρίως στις μεμονωμένες γνωμοδοτήσεις των δικαστών ή καθορίζονται με βάση την ηλικιακή κατηγορία, χωρίς να υπάρχει ένα σαφές σύνολο κριτηρίων. Μέθοδοι όπως η αξιολόγηση ικανότητας «Gilllick» που χρησιμοποιείται στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν εφαρμόζονται με συνέπεια σε όλες τις χώρες. Επιπλέον, πολλοί επαγγελματίες υποτιμούν τις γνώσεις και την ικανότητα αντίληψης των παιδιών, καθώς οι ίδιοι δεν έχουν επαρκείς γνώσεις ούτε αντίληψη των συμπεριφορών που χαρακτηρίζουν τα παιδιά.

Γνώμη 5 του FRA

Για να διασφαλιστεί ότι το δικαίωμα ακρόασης δεν υπόκειται σε όρια ηλικίας ή άλλους αυθαίρετους περιορισμούς, στη νομοθεσία ή στην πράξη, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να θεσπίσουν σαφή κριτήρια στη νομοθεσία τους με σκοπό τον προσδιορισμό της ωριμότητας ενός παιδιού και να υιοθετήσουν μεθόδους για την αξιολόγησή της. Όλα αυτά θα μπορούσαν να συμβάλουν στον αντικειμενικότερο καθορισμό του τρόπου συμμετοχής των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες.

Επαρκής εξέταση ωριμότητας

Το δικαίωμα ακρόασης αποτελεί επιλογή, όχι υποχρέωση, και τα παιδιά επισημαίνουν ότι θα πρέπει να έχουν λόγο για το πώς γίνεται η ακρόαση. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να αναγνωρίσουν ότι τα παιδιά έχουν σαφείς απόψεις και πολλές προτάσεις για το πώς πιστεύουν ότι οι διαδικασίες θα μπορούσαν να γίνουν πιο φιλικές προς τα παιδιά. Για παράδειγμα, τα παιδιά προτείνουν ότι θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι δεν επικοινωνούν απαραίτητα με τον ίδιο τρόπο όπως οι ενήλικες, ιδίως σε μικρότερες ηλικίες.

Στις περιπτώσεις όπου τα παιδιά επιλέγουν να συμμετάσχουν στις δικαστικές διαδικασίες, χρειάζονται πρόσθετα μέτρα για να διευκολυνθεί η συμμετοχή τους. Τα μέτρα που λαμβάνονται θα πρέπει να βασίζονται στην επιμέρους αξιολόγηση του παιδιού και να προσαρμόζονται ανάλογα με την ηλικία, την ωριμότητα, τον βαθμό αντίληψής του ή τυχόν προβλήματα επικοινωνίας, καθώς και ανάλογα με τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης.

«Η δικαστής ήταν πολύ καλή και μου εξήγησε ξανά ότι δεν χρειάζεται να φοβάμαι τίποτα, ότι δεν τρώει ανθρώπους —μιλώντας ξανά με φιλικό και αστείο τρόπο— και ότι όποτε νιώσω την ανάγκη να κάνω διάλειμμα στη διάρκεια της ακρόασης, μπορώ να τη διακόψω και θα συνεχίζαμε αν ήθελα, ή θα τελειώναμε αν αρνιόμουν». (Βουλγαρία, κορίτσι, 16 ετών, αντίδικος, υπόθεση απόδοσης επιμέλειας)

Τα ερωτηθέντα παιδιά αναφέρουν ότι μια ειλικρινής και φιλική προσέγγιση που συνοδεύεται από φροντίδα και σεβασμό είναι ζωτικής σημασίας για να μπορέσουν να εκφράσουν καλύτερα τις επιθυμίες και τα συναισθήματά τους.

Γνώμη 6 του FRA

Για να διευκολύνουν τη συμμετοχή των παιδιών, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να καταστήσουν υποχρεωτικές τις διαδικασίες αξιολόγησης του παιδιού και να διασφαλίσουν σαφείς κατευθυντήριες γραμμές για καταρτισμένους επαγγελματίες έτσι ώστε να διενεργούν ατομικές αξιολογήσεις υιοθετώντας μια προσέγγιση με ευαισθησία ως προς τα παιδιά και πρόσφορη για την ηλικία τους. Η παροχή βοήθειας σε παιδιά που τελούν υπό ιδιαίτερως ευάλωτες καταστάσεις προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους ίσως απαιτεί ειδικά μέτρα, όπως η παροχή υπηρεσιών διερμηνείας/μετάφρασης.

Παροχή κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών στους επαγγελματίες σχετικά με το πώς πρέπει να γίνεται η ακρόαση των παιδιών

Τόσο οι επαγγελματίες όσο και τα παιδιά δηλώνουν ότι η φιλική προς τα παιδιά επικοινωνία δεν αποτελεί πάγια τακτική. Επιπλέον, παρατηρείται συχνά έλλειψη κανόνων και κατευθυντήριων γραμμών που ορίζουν ρητά τον τρόπο με τον οποίο οι επαγγελματίες θα πρέπει να διενεργούν ακροάσεις, ιδιαίτερα στις αστικές διαδικασίες. Κατά συνέπεια, σχεδόν σε όλα τα κράτη μέλη, τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες, οι πρακτικές ακρόασης και ο βαθμός στον οποίο η επικοινωνία προσαρμόζεται στις ανάγκες των παιδιών εξαρτώνται από τις δεξιότητες των εκάστοτε επαγγελματιών. Επίσης, ποικίλλουν ανάλογα με το δικαστήριο και την περιοχή. Οι ερωτηθέντες επαγγελματίες επισημαίνουν τη γενικότερη έλλειψη εξειδίκευσης επαγγελματιών, ιδιαίτερα αστυνομικών και δικαστών, σε ακροάσεις στις οποίες συμμετέχουν παιδιά.

Στις περιπτώσεις όπου παρέχονται πιο τυποποιημένοι και αναλυτικοί κανόνες ή κατευθυντήριες γραμμές —όπως οι κατευθυντήριες γραμμές που χρησιμοποιούνται στη Φινλανδία ή το Ηνωμένο Βασίλειο— το δικαίωμα ακρόασης του παιδιού προστατεύεται περισσότερο. Οι επαγγελματίες σημειώνουν ότι ο αριθμός των ακροάσεων μειώνεται και η συμπεριφορά των επαγγελματιών γίνεται πιο φιλική προς τα παιδιά —με αποτέλεσμα να νιώθουν πιο ασφαλή και, επομένως, να συμμετέχουν πιο ουσιαστικά.

Γνώμη 7 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι παρέχονται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές και αναλυτικοί κανόνες στους επαγγελματίες σχετικά με το πώς πρέπει να γίνεται η ακρόαση των παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο θα εξασφαλίζεται ότι χρησιμοποιούν με ορθό τρόπο τις δικονομικές εγγυήσεις που επιβάλλονται από τη νομοθεσία των κρατών μελών και της ΕΕ, καθώς και ότι υιοθετούν μια συνεπή, φιλική προς τα παιδιά προσέγγιση στις ποινικές και αστικές διαδικασίες. Τα παραπάνω πρέπει να συνοδεύονται από τυποποίηση των διαδικασιών και συντονισμό των διαφόρων παραγόντων με απώτερο στόχο την εναρμόιση των ακροαματικών διαδικασιών. Η ανταλλαγή κατευθυντήριων γραμμών και ελπιδοφόρων πρακτικών τόσο εντός των κρατών μελών όσο και μεταξύ τους θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση των διαδικασιών.

Θέσπιση εξειδικευμένων δικαστηρίων, επιτροπών ή δικαστών για παιδιά

Δεν διαθέτουν όλα τα κράτη μέλη ποινικά και αστικά δικαστήρια, τμήματα ή επιτροπές, ή δικαστές που εξειδικεύονται στην εργασία με παιδιά. Οι εξειδικευμένοι φορείς ή δικαστές είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούν εξειδικευμένους επαγγελματίες, καταρτισμένους όσον αφορά την ψυχολογία και ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και εξειδικευμένες τεχνικές για την ακρόαση παιδιών και δικαστικές εντολές για παιδιά. Αυτού του είδους τα δικαστήρια συνήθως διαθέτουν επίσης φιλικούς προς τα παιδιά χώρους και ενημερωτικό υλικό, καθώς και εργαλεία προστασίας —συμπεριλαμβανομένης της τεχνολογίας επικοινωνιών, όπως εξοπλισμό βιντεοδιάσκεψης.

Γνώμη 8 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να εξετάσουν το ενδεχόμενο να θεσπίσουν εξειδικευμένα δικαστήρια για παιδιά ή εξειδικευμένα τμήματα/επιτροπές εντός των κανονικών δικαστηρίων που θα διαθέτουν ειδικευση στα δικαιώματα του παιδιού και τη φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη. Αυτό θα βοηθούσε να διασφαλιστεί ότι οι υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται παιδιά εκδικάζονται σε περιβάλλον φιλικό προς αυτά. Θα πρέπει επίσης να αναπτυχθούν εξειδικευμένες μονάδες επαγγελματιών που θα εργάζονται με παιδιά, όπως, μεταξύ άλλων, εντός της αστυνομίας, του δικαστικού και του νομικού κλάδου.

Χρήση φιλικών προς τα παιδιά χώρων για την ακρόαση των παιδιών

Σύμφωνα με το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, οι συνευτεύξεις με παιδιά-θύματα σε ποινικές διαδικασίες πρέπει να διενεργούνται σε χώρους σχεδιασμένου ή προσαρμοσμένου για τον συγκεκριμένο σκοπό. Ωστόσο, οι φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες —χώροι στους οποίους τα παιδιά συνήθως αισθάνονται άνετα και ασφαλή— δεν είναι διαθέσιμες ως πάγια πρακτική. Χρησιμοποιούνται συχνότερα για ποινικές παρά για αστικές διαδικασίες —αλλά ακόμα και στις ποινικές διαδικασίες τα παιδιά συχνά συναντούν τους φερόμενους ως δράστες σε διαδρόμους ή αίθουσες αναμονής. Όταν η ακρόαση των παιδιών γίνεται σε κανονικά γραφεία ή στο δικαστήριο, οι αίθουσες σπάνια είναι ειδικά σχεδιασμένες για ακροάσεις παιδιών και εξαρτάται από τον αντίστοιχο ειδικό να δημιουργήσει ένα περιβάλλον πιο φιλικό προς τα παιδιά.

Διάφορες χώρες κατέβαλαν προσπάθειες να παρέχονται αίθουσες ακροάσεων φιλικές προς τα παιδιά σε ποινικές υποθέσεις, μεταξύ άλλων εξοπλίζοντας τα αστυνομικά τμήματα με φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες λήψης καταθέσεων —που συνήθως περιέχουν παιχνίδια, συσκευές εγγραφής βίντεο με σκοπό την εγγραφή των ακροάσεων για μεταγενέστερη χρήση στο δικαστήριο, καθώς και άλλα εργαλεία συλλογής αποδεικτικών στοιχείων. Τόσο οι ερωτηθέντες επαγγελματίες όσο και τα παιδιά αξιολόγησαν ιδιαίτερα θετικά τέτοιου είδους ειδικά προσαρμοσμένες αίθουσες.

Παρότι η διαθεσιμότητα ποικίλλει, στην Πολωνία και τη Βουλγαρία έχουν δημιουργηθεί φιλικές προς τα παιδιά «μπλε αίθουσες» (blue rooms), οι οποίες περιέχουν επίσης χώρο παρακολούθησης πίσω από αμφίδρομο καθρέφτη για τους δικαστές και τα υπόλοιπα αρμόδια πρόσωπα. Οι ερωτηθέντες ανέφεραν επίσης τα «σπίτια για παιδιά» (children's houses) στην Ισλανδία και τη Νορβηγία, τα οποία παρέχουν ολοκληρωμένες διοργανικές, πολυεπιστημονικές υπηρεσίες για παιδιά-θύματα και μάρτυρες σε χώρο που βρίσκεται εσκεμμένα μακριά από τα δικαστήρια. Τέτοιου είδους σπίτια για παιδιά χρησιμοποιούνται επίσης στην Κροατία, τη Δανία και τη Σουηδία, πρόσφατα αναπτύχθηκαν στην Κύπρο και ετοιμάζονται να δημιουργηθούν στην Αγγλία (Ηνωμένο Βασίλειο), την Εσθονία και την Ισπανία.

Το περιβάλλον του δικαστηρίου συνήθως προκαλεί φόβο και τρόμο στα παιδιά, καθώς το συνδέουν με την εγκληματικότητα. Κατά συνέπεια, προτιμούν να γίνονται οι ακροάσεις εκτός του δικαστηρίου ή σε αίθουσες ακροάσεων που βρίσκονται μεν στις δικαστικές εγκαταστάσεις, αλλά διαθέτουν στοιχεία φιλικά προς τα παιδιά σε σχέση

με τη δικαστική αίθουσα ή ένα περιβάλλον μη φιλικό προς τα παιδιά —εφόσον βέβαια τα παιδιά θεωρούν ότι η προσέγγιση των επαγγελματιών είναι φιλική προς αυτά.

Σε διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ, τα παιδιά που εμπλέκονται τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές διαδικασίες έχουν σταθερές απόψεις σχετικά με τα στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα περιβάλλον φιλικό προς τα παιδιά: θα πρέπει να βρίσκεται έξω από το περιβάλλον του δικαστηρίου, να είναι βαμμένο με φωτεινά χρώματα, να είναι διακοσμημένο με στοιχεία φιλικά προς τα παιδιά — όπως ζωγραφιές και σχέδια άλλων παιδιών— και να περιέχει φυτά ή λουλούδια. Επιπλέον, τα ερωτηθέντα παιδιά επισημαίνουν, όπως και οι επαγγελματίες, ότι θα πρέπει να διατίθενται παιχνίδια κατάλληλα για διάφορες ηλικιακές ομάδες.

«Κατά τη γνώμη μου, [η δικαστική αίθουσα] δεν θα έπρεπε να είναι τόσο μαυρόασπρη επειδή, δεν ξέρω πώς να το περιγράψω, ήταν απαίσια. Χάλια! Ίσως θα έπρεπε να προσθέσουν λίγο χρώμα, για παράδειγμα πράσινο, για να γίνει λίγο πιο χαρούμενη. Όταν μπήκα μέσα, όλοι έμοιαζαν με φαντάσματα. Αναρωτιόμουν πού βρισκόμουν, όλοι με κοιτούσαν και μετά μπήκε ο δικαστής και φορούσε κι αυτός μαυρόασπρα ρούχα και μαύρη γραβάτα... οι καρέκλες ήταν όλες άσπρες, μαύρες, άσπρες, μαύρες, μαύρες, άσπρες, άσπρες, μαύρες...» (Κροατία, αγόρι, 15 ετών, μάρτυρας, υπόθεση ενδοοικογενειακής βίας)

Γνώμη 9 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι οι ακροάσεις διενεργούνται σε χώρους φιλικούς προς τα παιδιά, κατά προτίμηση εκτός του περιβάλλοντος του δικαστηρίου, καθώς έτσι ενθαρρύνεται η ουσιαστική συμμετοχή των παιδιών και διευκολύνεται ο σεβασμός των δικαιωμάτων τους. Οι χώροι θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις προτάσεις των παιδιών, να είναι βαμμένοι με φωτεινά χρώματα και να περιλαμβάνουν στοιχεία φιλικά προς τα παιδιά, όπως ζωγραφιές άλλων παιδιών, φυτά και ποικιλία παιχνιδιών κατάλληλων για διάφορες ηλικιακές ομάδες.

Γνώμη 10 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να επιδιώξουν τη συστηματική δημιουργία χωριστών, φιλικών προς τα παιδιά αιθουσών ακροάσεων και αιθουσών αναμονής οι οποίες χρησιμοποιούνται από διάφορες υπηρεσίες, ακόμη και σε επαρχιακές περιοχές. Οι φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες λήψης καταθέσεων θα πρέπει να είναι διαθέσιμες τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες, έτσι ώστε τα παιδιά να μπορούν να ασκήσουν πλήρως και ελεύθερα το δικαίωμα ακρόασής τους σε έναν χώρο όπου αισθάνονται άνετα και ασφαλή. Δεδομένου ότι ο σημαντικότερος παράγοντας για τα παιδιά είναι η συμπεριφορά των επαγγελματιών, η χρήση τέτοιου είδους χώρων πρέπει να συνδυάζεται με τη διενέργεια ακροάσεων από καταρτισμένους επαγγελματίες.

Παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν και εύκολης πρόσβασης σε νομική αντιπροσώπευση

Η νομοθεσία της ΕΕ στον κλάδο του ποινικού δικαίου χορηγεί στα παιδιά-θύματα το δικαίωμα πρόσβασης σε νομικές συμβουλές ή νομική αντιπροσώπευση, που παρέχονται δωρεάν σε περίπτωση που το θύμα δεν διαθέτει επαρκείς οικονομικούς πόρους. Στα παιδιά-θύματα θα πρέπει επίσης να διατίθεται ειδικός αντιπρόσωπος, αν απαγορεύεται στους ασκούντες τη γονική μέριμνα να αντιπροσωπεύσουν το παιδί.

Σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ σχετικά με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή στο πλαίσιο των συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης του 2012, τα παιδιά θα πρέπει πάντοτε να απαλλάσσονται από την εξέταση οικονομικών μέσων. Η εθνική νομοθεσία σε έξι από τα δέκα κράτη που συμμετείχαν στην έρευνα χορηγεί στα παιδιά-μάρτυρες το δικαίωμα πρόσβασης σε νομική συνδρομή. Τα παιδιά-θύματα έχουν το εν λόγω δικαίωμα σε όλα τα κράτη εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου, εξαιτίας του συστήματος κοινοδικαίου που διαθέτει. Ωστόσο, πέντε χώρες στο συγκεκριμένο δείγμα απαιτούν εξέταση οικονομικών μέσων. Επιπλέον, οι ερωτηθέντες από όλες τις χώρες επισημαίνουν την έλλειψη νομικής αντιπροσώπευσης για παιδιά σε αστικές διαδικασίες, επειδή τα παιδιά αποκτούν πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα από μια συγκεκριμένη ηλικία και πάνω. Σε διαδικασίες οικογενειακού δικαίου, οι γονείς συχνά διαθέτουν δικηγόρο, όχι όμως και το ίδιο το παιδί. Ωστόσο, σε πέντε από τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα, μπορούν να

διοριστούν νομικός σύμβουλος ή επίτροποι για να αντιπροσωπεύσουν τα συμφέροντα του παιδιού.

Οι επαγγελματίες έθεσαν μια σειρά από ζητήματα αναφορικά με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης κατευθυντήριων γραμμών σχετικά με τον τρόπο υποβολής αιτήματος δωρεάν νομικής συνδρομής, την κατάρτιση και διαθεσιμότητα εξειδικευμένων δικηγόρων για παιδιά, καθώς και τον έγκαιρο και συστηματικό διορισμό νομικών αντιπροσώπων. Σε διάφορες χώρες, ωστόσο, εφαρμόζονται ελπιδοφόρες πρακτικές. Για παράδειγμα, σε αρκετές πόλεις της Γαλλίας έχουν δημιουργηθεί σημεία επαφής, όπου τα παιδιά μπορούν να έχουν πρόσβαση σε εξειδικευμένους δικηγόρους που τους παρέχουν πληροφορίες για τα δικαιώματά τους, συμβουλές και υποστήριξη σε θέματα αστικού ή ποινικού δικαίου.

Ανεξάρτητα από τον τύπο της διαδικασίας, τα ερωτηθέντα παιδιά σπάνια αναφέρουν τη λήψη νομικής υποστήριξης. Τα ευρήματα υπογραμμίζουν το γεγονός ότι, στις περισσότερες χώρες, η παροχή νομικής υποστήριξης δεν είναι θεσμοθετημένη. Ορισμένα παιδιά δεν θεωρούν τους δικηγόρους ή τους νομικούς συμβούλους ως υποστηρικτικά μέσα επειδή πιστεύουν πως αδυνατούν να τα ενημερώσουν για τις διαδικασίες, τους ρόλους και τις αρμοδιότητές τους. Κάποια παιδιά που εμπλέκονται σε υποθέσεις ανάθεσης επιμέλειας αναφέρουν πως επωφελήθηκαν από τη νομική αντιπροσώπηση των γονιών τους, αντί να έχουν δικό τους δικηγόρο. Σε πολλές περιπτώσεις, τα παιδιά αυτά αξιολογούν αρνητικά την παρεχόμενη υποστήριξη, επειδή πιστεύουν ότι οι εν λόγω επαγγελματίες θεωρούν πως το συμφέρον των γονιών τους είναι πιο σημαντικό από τα συναισθήματα και τις επιθυμίες των ίδιων των παιδιών.

Γνώμη 11 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να παρέχουν νομική συνδρομή άνευ όρων σε όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν πρόσβασης σε νομική αντιπροσώπηση σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Επιπλέον, όλα τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι η παροχή νομικής συνδρομής είναι θεσμοθετημένη και ότι παρέχονται σαφείς κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την πρόσβαση σε νομική συνδρομή σε όλα τα παιδιά και τους γονείς ή κηδεμόνες τους. Δικηγόροι εξειδικευμένοι στα παιδιά θα πρέπει να είναι διαθέσιμοι για την αντιπροσώπυσή τους τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές διαδικασίες. Θα πρέπει να εντοπίζονται και να αποφεύγονται γραφειοκρατικοί φραγμοί, όπως οι χρονοβόρες διαδικασίες ή η εξέταση οικονομικών μέσων.

Μείωση της διάρκειας των διαδικασιών

Επτά από τα δέκα κράτη μέλη της ΕΕ υπό εξέταση διαθέτουν συγκεκριμένες νομικές διατάξεις για την αποφυγή αδικαιολόγητης καθυστέρησης σε δικαστικές υποθέσεις ποινικού χαρακτήρα που αφορούν παιδιά. Ορισμένα περιορίζουν τη διάρκεια των δικών, ενώ άλλα ορίζουν ότι η ταχύτητα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα σε τέτοιου είδους υποθέσεις. Ομοίως, σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ, για παράδειγμα, οι συνεντεύξεις με παιδιά-θύματα πρέπει να λαμβάνουν χώρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Στις αστικές διαδικασίες, ωστόσο, μόνο τρεις χώρες επιταχύνουν τις υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται παιδιά και μόνο σε πολύ ειδικές περιπτώσεις.

Η δικαστική διαδικασία χαρακτηρίζεται χρονοβόρα σε όλα τα κράτη μέλη, τόσο λόγω ακροάσεων που διενεργούνται σε διάφορα στάδια της διαδικασίας όσο και λόγω του πλήθους των ακροάσεων. Οι επαγγελματίες αναφέρουν ότι η τυπική και άτυπη πολυεπιστημονική συνεργασία συμβάλλει στη μείωση του πλήθους των ακροάσεων και της διάρκειας των διαδικασιών.

Τα παιδιά συχνά επισημαίνουν τον χρονοβόρο χαρακτήρα των διαδικασιών —ποινικών και αστικών— και δηλώνουν ότι επηρεάζει αρνητικά την καθημερινή τους ζωή. Επικρίνουν τα μεγάλα διαστήματα μεταξύ των ακροάσεων που διενεργούνται σε διαφορετικά στάδια της διαδικασίας, τις πολλαπλές —και συχνά επαναλαμβανόμενες— ακροάσεις στις οποίες αναγκάζονται να υποβληθούν με πολλούς επαγγελματίες, καθώς και τον ίδιο τον χαρακτήρα των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης. Προτείνουν οι καταθέσεις των παιδιών να γίνονται μόνο μία φορά και να αποδίδεται προτεραιότητα στις υποθέσεις όπου εμπλέκονται παιδιά. Πολλά παιδιά επισήμαναν επίσης τη μεγάλη διάρκεια των ακροάσεων, συχνά λόγω —εν μέρει— των μεγάλων χρονικών διαστημάτων αναμονής πριν από τη λήψη της κατάθεσης. Ομοίως, ορισμένα παιδιά που εμπλέκονται σε αστικές διαδικασίες αξιολόγησαν αρνητικά τις χρονοβόρες αξιολογήσεις στις οποίες υποβάλλονται στο πλαίσιο των ακροάσεων που διενεργούνται από επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας, ιδιαίτερα σε υποθέσεις ανάθεσης επιμέλειας.

«Υπήρχαν τρία άτομα και μου έκαναν μόνο μία ερώτηση: 'Σου αρέσει εδώ, δηλαδή, το κέντρο στο οποίο βρίσκεσαι τώρα;' κι εγώ απάντησα: 'Ναι, είμαι εντάξει τώρα, είμαι εντάξει'. Αλλά δεν με ρώτησαν καθόλου αν ήθελα να με υιοθετήσει κάποιος ή να μείνω σε άλλο μέρος και όχι εκεί που έμενα... Δεν ήταν εντάξει γιατί μου έκαναν μια απλή ερώτηση και ήταν σαν να είχα ορκιστεί, εννοώ ήταν μια απλή ερώτηση και... Έμεινα εκεί δύο λεπτά, αυτό ήταν όλο... Ξέρω επίσης ότι ένα παιδί θα πρέπει να μείνει εκεί για περισσότερο από δύο λεπτά». (Ρουμανία, αγόρι, 17 ετών, αντίδικος, υπόθεση μέτρων τοποθέτησης σε ίδρυμα)

Αντίθετα, τα παιδιά που εμπλέκονται σε υποθέσεις μέτρων τοποθέτησης σε ίδρυμα παραπονούνται ότι οι ακροάσεις είναι τόσο σύντομες που δεν προλαβαίνουν να εκφράσουν τις επιθυμίες και τα συναισθήματά τους σχετικά με σημαντικές αποφάσεις που επηρεάζουν τη ζωή και το μέλλον τους.

Γνώμη 12 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η διάρκεια ποινικών και αστικών διαδικασιών εξυπηρετούν το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, θεσπίζοντας ουσιαστικές εγγυήσεις για να αποφεύγονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις και περιττές ακροάσεις παιδιών. Απαιτούνται επίσης σαφείς κανόνες που να περιορίζουν τον συνολικό αριθμό συνευξέων και ακροάσεων στις οποίες υποβάλλονται τα παιδιά τόσο σε αστικές όσο και σε ποινικές υποθέσεις. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενθαρρύνουν τη στενότερη συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών διαφορετικών επισημοτικών κλάδων με σκοπό τη μείωση των ακροάσεων. Η βιντεοσκοπήση των ακροάσεων θα πρέπει να αποτελεί πάγια πρακτική για να μειωθεί ο αριθμός των ακροάσεων παιδιών.

Γνώμη 13 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η διάρκεια ποινικών και αστικών διαδικασιών εξυπηρετεί το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να εξασφαλίζουν κατάλληλες δικαστικές ρυθμίσεις με σκοπό να αποφεύγονται αδικαιολόγητα μεγάλοι χρόνοι αναμονής και να διατίθενται καταρτισμένοι επαγγελματίες ευαίσθητοποιημένοι ως προς τις ανάγκες των παιδιών. Οι επαγγελματίες θα πρέπει επίσης να φροντίζουν ώστε ο χρόνος να επαρκεί για την πλήρη συμμετοχή των παιδιών στις διαδικασίες, δηλαδή να μπορούν να εκφράσουν τις επιθυμίες και τα συναισθήματά τους.

Δικαίωμα στην πληροφόρηση

Οι έρευνες του FRA αποκαλύπτουν έλλειψη σαφών απαιτήσεων, κανόνων και καθιερωμένων πρακτικών στα περισσότερα κράτη μέλη, με αποτέλεσμα να εναπόκειται στην κρίση των ατόμων που παρέχουν τις πληροφορίες πώς, πότε και επί ποιου θέματος θα ενημερώσουν τα παιδιά. Ιδιαίτερα στις αστικές διαδικασίες, η σχετική νομοθεσία των περισσότερων κρατών μελών περιέχει μόνο γενικές διατάξεις σχετικά με την υποχρέωση πληροφόρησης, η οποία ισχύει εξίσου για παιδιά και ενήλικες. Τόσο τα παιδιά όσο και οι επαγγελματίες επισήμαναν τον πολύ μικρότερο αριθμό πρακτικών πληροφόρησης στις αστικές σε σχέση με τις ποινικές διαδικασίες.

Το παράγωγο δικαίο της ΕΕ θεσπίζει το δικαίωμα στην πληροφόρηση για τα θύματα αξιόποινων πράξεων κατά τη συμμετοχή τους στις σχετικές διαδικασίες. Η οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων ορίζει ότι τα παιδιά-θύματα και οι ασκούντες τη γονική ευθύνη ή άλλοι νόμιμοι εκπρόσωποί τους ενημερώνονται για τυχόν μέτρα ή δικαιώματα που αφορούν συγκεκριμένα το παιδί. Προβλέπει το γενικότερο δικαίωμα στην πληροφόρηση των θυμάτων σε διάφορα στάδια της διαδικασίας και για συγκεκριμένα θέματα.

Υποχρεωτικές διαδικασίες σχετικά με το πώς, πότε, επί ποιου θέματος και από ποιον ενημερώνονται τα παιδιά

Τόσο στο ποινικό όσο και στο αστικό δικαίο, οι επαγγελματίες θεωρούν ως επί το πλείστον ότι τα εθνικά πλαίσια είναι πολύ γενικά. Δεν ορίζουν λεπτομέρειες σχετικά με το πού, πότε, επί ποιου θέματος, πώς και από ποιον πρέπει να ενημερώνονται τα παιδιά. Όπως είναι επόμενο, οι παρεχόμενες πληροφορίες ποικίλλουν, αφήνοντας συχνά τα παιδιά με ελλιπή πληροφόρηση.

Η παροχή πληροφοριών χαρακτηρίζεται ως αδύναμος κρίκος τόσο κατά τη διάρκεια όσο και μετά το πέρας των διαδικασιών, ιδιαίτερα σχετικά με τις δικαστικές αποφάσεις. Μόνο δύο από τις χώρες που συμμετείχαν στην έρευνα απαιτούν τη φιλική προς τα παιδιά πληροφόρηση σχετικά με τις δικαστικές αποφάσεις και τις συνέπειες των ποινικών διαδικασιών στις οποίες εμπλέκονται. Η υποχρέωση παροχής πληροφόρησης στα παιδιά είναι ακόμη λιγότερο καθιερωμένη στις αστικές διαδικασίες. Στην πλειονότητα των υποθέσεων, καθώς δεν έχουν αποκτήσει ακόμα πλήρη δικαιοπρακτική ικανότητα, τα παιδιά ενημερώνονται μέσω των γονέων ή των νόμιμων αντιπροσώπων τους.

Τα παιδιά αναφέρουν ότι η παροχή πληροφόρησης είναι ζωτικής σημασίας για να μπορέσουν να κατανοήσουν τις διαδικασίες. Συχνά παραπονοούνται ότι δεν λαμβάνουν ενημέρωση και πληροφόρηση σχετικά με την εξέλιξη της υπόθεσής τους κατά τη διάρκεια των διαδικασιών –για παράδειγμα, σχετικά με το πού βρίσκονται οι κατηγορούμενοι στις ποινικές διαδικασίες ή με την παρουσία γονέων ή συγγενών στις αστικές διαδικασίες. Τα παιδιά προτείνουν η παροχή πληροφόρησης να γίνεται έγκαιρα έτσι ώστε να μπορέσουν να προετοιμαστούν για τις ακροάσεις και να συνηχίζονται σε τακτά χρονικά διαστήματα καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Θα ήθελαν επίσης να λαμβάνουν πληροφόρηση σχετικά με τους πιθανούς χρόνους αναμονής πριν από τις ακροάσεις, τη διάρκεια των διαδικασιών, καθώς και για την απόφαση και τις συνέπειές της εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

«Πιστεύω ότι η πληροφόρηση ενός παιδιού είναι σημαντική, για να μπορεί να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιείται ο χώρος, έτσι ώστε το παιδί να νιώθει πιο άνετα να πάει εκεί. Για να ξέρει πού πηγαίνει και γιατί».
(Γαλλία, κορίτσι, 17 ετών, αντίδικος, υπόθεση σχετική με την προστασία παιδιού, ανεπαρκής γονική φροντίδα)

Επίσης, τα παιδιά θα επιθυμούσαν οι επαγγελματίες να τους παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη συμπεριφορά τους στη διάρκεια των ακροάσεων, καθώς επίσης και παρατηρήσεις μετά το πέρας τους, έτσι ώστε τα παιδιά να ενημερώνονται τόσο για την απόδοσή τους στο δικαστήριο όσο και για τον αντίκτυπο της κατάθεσής τους στη διαδικασία.

Υπαρξη φιλικής προς τα παιδιά πληροφόρησης

Η νομοθεσία της ΕΕ υποχρεώνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι η επικοινωνία με παιδιά-θύματα αξιόποινων πράξεων γίνεται σε απλή και κατανοητή, γραπτή ή προφορική, γλώσσα. Αρκετές χώρες έχουν καταρτίσει φιλικά προς τα παιδιά έντυπα που επεξηγούν τη νομική διαδικασία, τα δικαιώματα των παιδιών και όσα διαδραματίζονται στο δικαστήριο. Διαπιστώνεται η ύπαρξη περισσότερου πληροφοριακού υλικού για παιδιά-θύματα και μάρτυρες σε ποινικές διαδικασίες παρά για τα παιδιά που εμπλέκονται σε αστικές διαδικασίες. Μερικές φορές, το ίδιο έντυπο υλικό που χρησιμοποιείται για την ενημέρωση των ενηλίκων παρέχεται απλώς στα παιδιά, χωρίς να προσαρμόζεται στο δικό τους επίπεδο γλωσσικής κατανόησης και αντίληψης.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία, Σκωτία και Ουαλία), δημοσιεύτηκε μια σειρά από ενημερωτικά φυλλάδια τόσο για αστικές όσο και για ποινικές διαδικασίες, για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες. Τα ενημερωτικά φυλλάδια για μικρότερα παιδιά έχουν πολύ περισσότερες εικόνες και χρησιμοποιούν σπαζοκεφαλιές και παιχνίδια για να κρατήσουν το ενδιαφέρον τους, ενώ τα ενημερωτικά φυλλάδια για μεγαλύτερα παιδιά χρησιμοποιούν λιγότερες και πιο ρεαλιστικές εικόνες ή διαγράμματα και παρέχουν περισσότερες λεπτομέρειες. Ωστόσο, τέτοιου είδους υλικό συχνά διατίθεται μόνο μέσω μεμονωμένων οργανώσεων ή μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) αντί να παρέχεται συστηματικά σε όλη τη χώρα. Ακόμα και όταν υπάρχει γενικό πληροφοριακό υλικό φιλικό προς τα παιδιά, οι κοινοποιήσεις και οι κλήσεις συχνά χρησιμοποιούν νομική ορολογία και γλώσσα όχι φιλική προς τα παιδιά, ή αποστέλλονται απευθείας στους γονείς.

Τα παιδιά σπάνια αναφέρουν την παροχή φιλικού προς τα παιδιά υλικού, ενώ προτείνουν, σε όλες τις χώρες, την παροχή τέτοιου είδους υλικού. Ωστόσο, από τη σκοπιά τους, ένα ακόμα πιο σημαντικό στοιχείο είναι να συμπληρώνεται το γραπτό υλικό με προφορικές διευκρινίσεις από έμπιστο ενήλικα για τη διασφάλιση της ορθής κατανόησής του. Σε αρκετές χώρες, τα παιδιά εκφράστηκαν ιδιαίτερα αρνητικά για τις κλήσεις, οι οποίες συνήθως παραδίδονται από την αστυνομία. Όταν αυτές παραδίδονται χωρίς εξηγήσεις από ένστολους αστυνομικούς που κυκλοφορούν με υπηρεσιακά οχήματα, τα παιδιά δηλώνουν ότι φοβούνται και αισθάνονται περισσότερο σαν κατηγορούμενοι και λιγότερο σαν θύματα ή μάρτυρες.

Γνώμη 14 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι νομοθετικές διατάξεις κατοχυρώνουν το δικαίωμα στην πληροφόρηση για όλα τα παιδιά, έτσι ώστε να εφαρμόζεται με συνέπεια σε όλες τις φάσεις και τους τύπους διαδικασιών. Οι εν λόγω διατάξεις θα πρέπει να οριοθετούν με σαφήνεια πού, πότε, επί ποίου θέματος, πώς και από ποιον πρέπει να ενημερώνονται τα παιδιά. Θα πρέπει να ορίζουν την αρμόδια αρχή για την ενημέρωση των παιδιών, να ενισχύουν τον ρόλο των ψυχολόγων και των αρμόδιων επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας στην ενημέρωσή τους και να επεκτείνουν το εύρος των πληροφοριών που παρέχονται στα παιδιά σε όλες τις φάσεις των διαδικασιών, χρησιμοποιώντας διάφορα μορφώματα ενημέρωσης.

Γνώμη 15 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι επαγγελματίες αποφεύγουν την παροχή υπερβολικών λεπτομερειών για το ιστορικό μιας υπόθεσης, χωρίς όμως να παραλείπουν την ουσία. Οι σημαντικές πληροφορίες θα πρέπει να επαναλαμβάνονται στη διάρκεια της διαδικασίας. Επιπλέον της πληροφόρησης που αφορά διαδικασίες και δικαιώματα, θα πρέπει να παρέχονται κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη συμπεριφορά των παιδιών και τον αντίκτυπο της κατάθεσής τους στη διαδικασία. Οι δικαστικές αποφάσεις και οι επιπτώσεις τους θα πρέπει να επεξηγούνται στα παιδιά εντός εύλογου χρονικού διαστήματος. Η πληροφόρηση μετά τη δίκη πρέπει να περιλαμβάνει σαφή αναφορά στα δικαιώματα του παιδιού και στις επιλογές που έχουν στη διάθεσή τους αυτό και η οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων προσφυγής κατά της απόφασης και των υπηρεσιών μέριμνας μετά τη δίκη.

Εξαιτίας της έλλειψης συστηματικής, τυποποιημένης παροχής πληροφοριών φιλικών προς τα παιδιά και προσαρμοσμένων υπηρεσιών πληροφόρησης, τα παιδιά δυσκολεύονται ακόμα περισσότερο να κατανοήσουν πλήρως τη διαδικασία, τα δικαιώματά τους και τις συνέπειες των καταθέσεών τους. Αυτό δεν τους επιτρέπει να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να συμμετέχουν πλήρως στις διαδικασίες.

Ερευνητής: «Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος πληροφόρησης ενός παιδιού;»

Παιδί: «Εξαρτάται από την ηλικία. Αν είναι 6-7 χρονών, μπορείτε να τους τα εξηγήσετε με εικόνες, φωτογραφίες, [ειδικά] κείμενα... Θα ήθελα κάτι τέτοιο. Όταν είσαι μικρός, μπορείς να παίξεις. Μπορείτε να παίξετε τη σκηνή της συνάντησης με τον δικαστή. Βοηθήστε τα να καταλάβουν μιλώντας τους στη γλώσσα τους, η οποία είναι διαφορετική από αυτήν των ενηλίκων. Θα ήταν ωραία αν δεν τα πείτε στο παιδί μόλις τρεις μέρες πριν. Νομίζω ότι χρειάζεται τουλάχιστον ένας μήνας». (Γαλλία, κορίτσι, 17 ετών, αντίδικος, υπόθεση σχετικά με την προστασία παιδιού, ανεπαρκής γονική φροντίδα)

Γνώμη 16 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν τη θέσπιση νομικών διατάξεων που απαιτούν την παροχή φιλικής προς τα παιδιά πληροφόρησης πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από τις ακροάσεις. Η εν λόγω πληροφόρηση θα πρέπει να καλύπτει τόσο το περιεχόμενο όσο και τη μορφή, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του παιδιού. Η φιλική προς τα παιδιά πληροφόρηση θα πρέπει να είναι διαθέσιμη σε προφορική και γραπτή μορφή σε όλη τη διάρκεια των διαδικασιών. Όλη η πληροφόρηση που παρέχεται στα παιδιά θα πρέπει να προσαρμόζεται ανάλογα με την ηλικία, την ωριμότητα και τον βαθμό αντίληψής τους, καθώς και να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να καθιερώνουν σαφείς κανόνες και κατευθυντήριες γραμμές για την ενσωμάτωση της εφαρμογής του εν λόγω δικαιώματος τόσο στις ποινικές όσο και στις αστικές διαδικασίες προκειμένου να εξασφαλιζόμαστε η διαθεσιμότητα κατάλληλων πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών και τις διαδικασίες στις οποίες εμπλέκονται, με τυποποιημένη και συντονισμένη μορφή.

Γνώμη 17 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να φροντίζουν για τη συστηματική ανάπτυξη γραπτού υλικού που διευκρινίζει τα δικαιώματα των παιδιών, τις δικαστικές διαδικασίες και τους ρόλους των διάφορων επαγγελματιών, καθώς και για την προσαρμογή του στις ανάγκες των παιδιών και τη διάδοσή του σε όλα τα κράτη μέλη. Θα πρέπει να χρησιμοποιούνται διάφορα κανάλια και μορφώματα πληροφόρησης όπως ενημερωτικά δελτία και φυλλάδια διαθέσιμα σε ηλεκτρονική και έντυπη μορφή, καθώς και οπτικοακουστικό υλικό —όπως κινηματογραφικές ταινίες ή τηλεοπτικές εκπομπές. Τα νομικά έγγραφα, όπως οι κοινοποιήσεις και οι κλήσεις παιδιών, θα πρέπει επίσης να είναι φιλικά προς τα παιδιά ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή. Ειδικότερα, όπως προτείνουν τα παιδιά, το υλικό θα πρέπει να συνοδεύεται από προφορικές διευκρινίσεις από ενήλικα, ιδανικά επαγγελματία με επαρκή εμπειρία και γνώση. Θα πρέπει να διασφαλίζεται η ευρεία διάδοση και χρήση του υλικού που έχει ήδη καταρτιστεί, συμπεριλαμβανομένου αυτού που καταρτίζεται από διεθνή θεσμικά όργανα, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Υπαρξη υπηρεσιών υποστήριξης για τη σωστή ενημέρωση παιδιών και γονέων

Τόσο η οδηγία για την καταπολέμηση της εμπορίας όσο και η οδηγία σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας αναφέρονται στην ανάγκη παροχής συνδρομής, υποστήριξης και προστασίας στα παιδιά-θύματα –και, όπου χρειάζεται, στις οικογένειές τους— μέσω διάφορων μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της ατομικής αξιολόγησης των αναγκών κάθε παιδιού. Η υποστήριξη θα πρέπει να παρέχεται πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας. Η οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων απαιτεί από τις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων να παρέχουν κατ'ελάχιστον πληροφορίες, συμβουλές και υποστήριξη σχετικά με τον ρόλο τους στην ποινική διαδικασία, συμπεριλαμβανομένης της προετοιμασίας για να παρευρεθούν στη δίκη, καθώς και να προσαρμόζονται στις ειδικές ανάγκες των θυμάτων. Προβλέπει επίσης την παροχή πρόσβασης στις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων από τα μέλη της οικογένειάς τους, ανάλογα με τις ανάγκες τους και τον βαθμό βλάβης που έχουν υποστεί ως αποτέλεσμα της αξιόποινης πράξης που διαπράχθηκε κατά του θύματος.

Ο ρόλος των υπηρεσιών υποστήριξης, ιδίως δε των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων και μαρτύρων, είναι εξαιρετικά σημαντικός, καθώς παρέχουν πληροφόρηση στα παιδιά και τους γονείς τους, προετοιμάζουν τα παιδιά για τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου και τα συνοδεύουν κατά τη διάρκεια των διαδικασιών, π.χ. μέσω επισκέψεων στο σπίτι και επισκέψεων πριν από τη δίκη ώστε τα παιδιά να εξοικειώνονται με τη δικαστική αίθουσα. Οι επαγγελματίες επίσης θεωρούν αυτές τις υπηρεσίες ζωτικής σημασίας για τη γενικότερη προστασία των παιδιών. Τα παιδιά εκτιμούν ιδιαίτερα τη δυνατότητα να λαμβάνουν πληροφορίες εκ των προτέρων σε ένα φιλικό προς τα παιδιά περιβάλλον και από επαγγελματίες των οποίων τη συμπεριφορά θεωρούν φιλική προς αυτά. Χωρίς εξαιρέσεις, αξιολογούν θετικά τόσο τις επισκέψεις στο σπίτι όσο και τις επισκέψεις πριν από τη δίκη, καθώς και τη χρήση υλικού και μέτρων φιλικών προς τα παιδιά. Τα παιδιά εκτιμούν επίσης την ανάπτυξη σταθερών σχέσεων εμπιστοσύνης με επαγγελματίες, καθώς και τη δυνατότητα να επικοινωνούν μαζί τους για τυχόν απορίες σε οποιοδήποτε σημείο της διαδικασίας.

Παρότι τα περισσότερα κράτη μέλη παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης, υπάρχει διάχυτη η αντίληψη ότι μπορούν να γίνουν πολύ περισσότερα. Στα κράτη μέλη στα οποία δεν υπάρχουν

υποχρεωτικές απαιτήσεις, τα προγράμματα υποστήριξης φαίνεται να επικεντρώνονται κυρίως σε πολύ σοβαρές υποθέσεις και συγκεκριμένες μορφές εγκληματικότητας –όπως η εμπορία ή η σεξουαλική κακοποίηση– και στα θύματα, όχι όμως κατ' ανάγκη και στους μάρτυρες. Τα παιδιά πιστεύουν ότι αυτά και οι γονείς τους συχνά δεν είναι σε θέση να αξιοποιήσουν τις διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης, καθώς δεν τους παρέχονται επαρκείς πληροφορίες σχετικά με αυτές. Τα παιδιά που έχουν εμπλακεί τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες πιστεύουν ότι η πληροφόρηση και η προετοιμασία τους από τις υπηρεσίες υποστήριξης ήταν καλύτερες στις ποινικές διαδικασίες, ειδικά στο στάδιο πριν από τη δίκη. Στις αστικές διαδικασίες, τα παιδιά παραπονούνται για έλλειψη πληροφοριών σχετικά με τον σκοπό των ακροάσεων και τις συνέπειες τόσο των καταθέσεών τους όσο και των δικαστικών αποφάσεων.

Γνώμη 18 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι υπηρεσίες υποστήριξης διατίθενται σε όλα τα παιδιά που συμμετέχουν σε ποινικές και αστικές διαδικασίες, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας. Τα παιδιά και οι οικογένειές τους πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες υποστήριξης θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τον σημαντικό ρόλο που κατέχουν οι γονείς και οι έμπιστοι ενήλικες στην πληροφόρηση και υποστήριξη των παιδιών.

«Πιστεύω ότι χρειάζεται να εξηγούν καλύτερα στα παιδιά που πηγαίνουν εκεί [στην ακρόαση] γιατί [ο δικαστής] παίρνει τις αποφάσεις που παίρνει και τι έλαβε υπόψη του για να πάρει αυτές τις αποφάσεις... [Τα παιδιά] δεν το καταλαβαίνουν αυτό, και το μόνο που συμβαίνει είναι να θυμώνουν». (Ηνωμένο Βασίλειο, αγόρι, 18 ετών –τακτική συμμετοχή σε ακροάσεις από 6 ετών, στο πλαίσιο εντολής επίβλεψης φροντίδας)

Ορισμός ενός μόνο επαγγελματία ως υπεύθυνου επικοινωνίας για την υποστήριξη των παιδιών κατά τη δικαστική διαδικασία

Τα εθνικά πλαίσια –τόσο στο ποινικό όσο και στο αστικό δίκαιο– είναι ως επί το πλείστον πολύ γενικά και δεν ορίζουν ποιος πρέπει να ενημερώνει τα παιδιά. Ως εκ τούτου, πολλά διαφορετικά άτομα μπορεί να αναλάβουν αυτό τον ρόλο. Σε κάποιες χώρες, οι επαγγελματίες διαφωνούν μεταξύ τους όταν αναφέρουν ποιος είναι υπεύθυνος για την πληροφόρηση των παιδιών. Σε άλλες

πάλη, η νομική αμφισημία οδηγεί στην εμπλοκή αρκετών επαγγελματιών. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η ευθύνη πέφτει αρκετά συχνά στους γονείς, ανεξάρτητα από το εάν οι ίδιοι έχουν σωστή πληροφόρηση ή είναι αμερόληπτοι. Όσον αφορά τις αστικές διαδικασίες, δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία για τη σχέση μεταξύ υποστήριξης και πληροφόρησης ή για τους υπάρχοντες κανόνες και κατευθυντήριες γραμμές που απευθύνονται σε επαγγελματίες.

Τα παιδιά αναφέρουν πολλές διαφορετικές εμπειρίες όσον αφορά την πληροφόρηση. Πιστεύουν ότι την πληροφόρηση των παιδιών θα πρέπει να αναλαμβάνουν τόσο οι επαγγελματίες όσο και οι γονείς. Συνήθως προτιμούν τους γονείς τους, αν και μερικές φορές νιώθουν ότι δεν διαθέτουν επαρκείς γνώσεις. Τα παιδιά αξιολογούν θετικά την πληροφόρηση που λαμβάνουν από επαγγελματίες και η οποία έχει φιλική προς τα παιδιά μορφή και περιεχόμενο. Επεσήμαναν επίσης, αν και σε μικρότερο βαθμό, άλλες πηγές πληροφόρησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά —όπως δικτυακούς τόπους και τηλεοπτικές δικαστικές εκπομπές.

Η ύπαρξη ενός σταθερού ατόμου υποστήριξης που αναλαμβάνει την παρακολούθηση του παιδιού εξασφαλίζει την επαρκή πληροφόρηση του παιδιού —και των γονιών του— ιδιαίτερα όταν η διάρκεια της δίκης είναι μεγάλη. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται επίσης ότι το παιδί λαμβάνει συναισθηματική υποστήριξη από κατάλληλα καταρτισμένο άτομο. Όταν δεν ορίζεται κανένας επαγγελματίας, τα παιδιά συνήθως έχουν ελλιπή πληροφόρηση. Αντίθετα, όταν υπάρχει ένα άτομο υποστήριξης που συνοδεύει το παιδί, συχνά προετοιμάζει το παιδί και του παρέχει πληροφορίες ή φροντίζει για την πληροφόρησή του από άλλους κατάλληλους παράγοντες. Με αυτό τον τρόπο, οι γονείς, οι οποίοι μπορεί να μην είναι οι πλέον κατάλληλοι για να παρέχουν πληροφόρηση στο παιδί, απαλλάσσονται από την όποια πίεση.

Τόσο οι επαγγελματίες όσο και τα παιδιά αξιολόγησαν εξαιρετικά θετικά την ύπαρξη ενός ατόμου υποστήριξης που συνοδεύει το παιδί σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Παραδείγματα σχετικών ελπιδοφόρων πρακτικών αποτελούν οι μεσολαβητές στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι νομικοί σύμβουλοι στη Γερμανία και οι εμπειρογνώμονες υποστήριξης των θυμάτων σε διάφορα άλλα κράτη μέλη.

«[Η φιλανθρωπική οργάνωση] ήταν εκεί συνέχεια καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Ήταν αυτοί που έκαναν τόσες φορές όλον αυτό τον δρόμο μέσα στη χρονιά για να με δουν ενόσω περίμενα... Ναι, ήταν πολύ μεγάλη υποστήριξη». (Ηνωμένο Βασίλειο, κορίτσι, 19 ετών, θύμα, υπόθεση σεξουαλικής κακοποίησης)

Γνώμη 19 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι ένα έμπιστο άτομο υποστηρίζει το παιδί σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας. Θα πρέπει να ορίζεται ένας μόνο επαγγελματίας ως υπεύθυνος επικοινωνίας και αρμόδιος για τα εξής:

- 1) παροχή συναισθηματικής υποστήριξης σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας·
- 2) προετοιμασία του παιδιού για τα διαφορετικά στάδια της διαδικασίας·
- 3) παροχή των απαραίτητων πληροφοριών με φιλικό προς τα παιδιά τρόπο (μεταξύ άλλων, ελέγχοντας αν το παιδί κατανοεί επαρκώς τα δικαιώματά του και τις διαδικασίες)·
- 4) εγγύηση της διαθεσιμότητας ειδικών μορφωμάτων και μέτρων πληροφόρησης για παιδιά με ειδικές ανάγκες, όπως ασυνόδευτους αλλοδαπούς ανηλίκους, παιδιά σε αναδοχή ή δημόσια ιδρύματα πρόνοιας, παιδιά που έχουν πέσει θύματα ενδοοικογενειακής βίας και παιδιά με αναπηρία.

Ο εν λόγω υπεύθυνος επικοινωνίας θα πρέπει να χρησιμοποιεί φιλική προς τα παιδιά προσέγγιση, να είναι επαρκώς καταρτισμένος και τακτικά διαθέσιμος σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, να αναπτύξει μια σταθερή σχέση εμπιστοσύνης με το παιδί, καθώς και να έρθει σε επαφή και να συντονιστεί με τις υπόλοιπες εμπλεκόμενες ομάδες —όπως υπηρεσίες υποστήριξης και προστασίας παιδιών, αστυνομικούς, δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόρους και γονείς ή κηδεμόνες. Το συγκεκριμένο άτομο θα πρέπει επίσης να εξασφαλίζει την επαρκή πληροφόρηση των γονέων και ανάδοχων γονέων, καθώς και του προσωπικού των κέντρων τοποθέτησης παιδιών σχετικά με τις σημαντικότερες φάσεις και θέματα της διαδικασίας ώστε το προσωπικό να μπορεί να παρέχει επαρκή πληροφόρηση και υποστήριξη στα παιδιά.

Αν δεν οριστεί ένας μόνο επαγγελματίας ως υπεύθυνος επικοινωνίας, τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν τον κατάλληλο συντονισμό των διάφορων παραγόντων που είναι υπεύθυνοι για την πληροφόρηση των παιδιών.

Δικαίωμα στην προστασία και την ιδιωτική ζωή

Τα διεθνή πρότυπα δίνουν σαφή προτεραιότητα στην προστασία των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες, ενθαρρύνοντας παράλληλα και τη συμμετοχή τους. Η ύπαρξη

προστατευτικού και ασφαλούς περιβάλλοντος είναι αναγκαία ώστε η συμμετοχή των παιδιών να είναι πλήρης και ουσιαστική και να αποτρέπεται ενδεχόμενος νέος ψυχικός τραυματισμός. Σε αυτό περιλαμβάνεται η διασφάλιση του δικαιώματος του παιδιού στην ιδιωτική ζωή και στην εμπιστευτικότητα.

Προστατευτική υποστήριξη των παιδιών

Στην πλειονότητα των χωρών, περισσότερα παιδιά ανέφεραν παροχή προστατευτικής υποστήριξης στις ποινικές διαδικασίες παρά στις αστικές. Σε κάποιες χώρες τα παιδιά διαπιστώνουν ότι στις ποινικές διαδικασίες παρέχεται εκτεταμένη προστατευτική υποστήριξη όσον αφορά τόσο τον χρόνο όσο και το περιεχόμενο. Σε άλλες πάλι, τα παιδιά που εμπλέκονται τόσο σε ποινικές όσο και σε αστικές διαδικασίες παραπονούνται ότι δεν παρέχεται υποστήριξη συνεχώς ή σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, ενώ συχνά εξαρτάται από την πρωτοβουλία των γονέων.

Γνώμη 20 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως άτομα που χρήζουν ειδικής προστασίας, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία τους, τον βαθμό ωριμότητάς τους, το επίπεδο κατανόησης και τυχόν δυσκολίες επικοινωνίας που μπορεί να έχουν.

Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η προστατευτική υποστήριξη είναι θεσμοθετημένη, διαθέσιμη σε όλα τα στάδια της διαδικασίας και εξίσου προσβάσιμη από όλα τα παιδιά σε διαφορετικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των επαρχιακών περιοχών. Ειδική υποστήριξη θα πρέπει να είναι διαθέσιμη σε παιδιά που τελούν υπό ιδιαίτερως ευάλωτες καταστάσεις, όπως παιδιά με αναπηρία, με καθεστώς μετανάστη ή παιδιά σε αναδοχή ή σε εναλλακτική φροντίδα. Η ειδική υποστήριξη θα πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας και μετάφρασης, ψυχολογικής συμβουλευτικής, καθώς και τη διαθεσιμότητα καταρτισμένων επαγγελματιών που είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τις ειδικές ανάγκες των παιδιών και να ανταποκριθούν σε αυτές.

Γνώμη 21 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα συστήματα προστασίας του παιδιού βασίζονται σε μια ολοκληρωμένη και στοχευμένη προσέγγιση που λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών γενικότερα αλλά και άλλους λόγους για τους οποίους μπορεί να τελούν υπό ευάλωτη κατάσταση, όπως στην περίπτωση των θυμάτων ή των μαρτύρων σεξουαλικής κακοποίησης ή ενδοοικογενειακής βίας, ή όταν πρόκειται για άτομα με αναπηρία ή με καθεστώς μετανάστη.

Θέσπιση δικονομικών εγγυήσεων για τη διασφάλιση της προστασίας των παιδιών

Τα εθνικά νομικά πλαίσια προβλέπουν ένα ευρύ φάσμα μέτρων προστασίας για τις συνεδριάσεις του δικαστηρίου. Σε αυτά περιλαμβάνονται η απομάκρυνση των κατηγορουμένων από τη δικαστική αίθουσα και η χρήση βιντεοσκοπημένου υλικού ακροάσεων πριν από τη δίκη, βιντεοδιασκέψεων για την κατάθεση, καθώς και πετασμάτων για τον οπτικό διαχωρισμό του παιδιού από τον κατηγορούμενο. Στην πράξη, ωστόσο, η χρήση των μέτρων αυτών δεν είναι όσο συχνή θα έπρεπε και, κατά κανόνα, επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστών. Τα παιδιά περιέγραψαν σοβαρές υποθέσεις στις οποίες δεν είχε εξασφαλιστεί η προστασία και η ασφάλειά τους.

Η νομοθεσία των κρατών μελών σχετικά με τις εγγυήσεις για την προστασία των παιδιών-θυμάτων, για παράδειγμα η χρήση βιντεοσκοπήσεων ή ατόμου υποστήριξης στη διάρκεια της διαδικασίας, δεν καλύπτει απαραίτητα τα παιδιά όταν έχουν την ιδιότητα του μάρτυρα. Σε αρκετά κράτη μέλη, οι εν λόγω εγγυήσεις είναι διαθέσιμες στα παιδιά-μάρτυρες μόνο έως μια ορισμένη ηλικία. Για παράδειγμα, στη Φινλανδία, τα παιδιά ηλικίας 15 ετών ή μικρότερα υποβάλλονται σε ερωτήσεις μόνο στο πλαίσιο συνεντεύξεων πριν από τη δίκη, σε χώρους ακρόασης φιλικούς προς τα παιδιά. Ωστόσο, οι ακροάσεις παιδιών ηλικίας 15 ετών και άνω γίνονται σε κανονικές δικαστικές αίθουσες – ακόμα και σε περίπτωση που συμπληρώνουν το 15ο έτος της ηλικίας τους στη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας.

Τα παιδιά ανέφεραν σαφείς τρόπους για να ενισχυθεί το αίσθημα της προστασίας που νιώθουν. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους αυτές τις προτάσεις όταν επιλέγουν μέτρα προστασίας. Σε αυτά περιλαμβάνονται

η παροχή πληροφόρησης στα παιδιά σχετικά με την παρουσία του κατηγορουμένου και με άλλα στοιχεία της διαδικασίας, η δυνατότητα να επιλέξουν αν τα συνοδεύει κάποιος —και ποιος— στις ακροάσεις, η δημιουργία περιβάλλοντος φιλικού προς τα παιδιά, η εφαρμογή τεχνικών λήψης συνεντεύξεων με ευαισθησία απέναντι στα παιδιά, καθώς και η εξέταση των απόψεων των παιδιών στη διαδικασία ανταλλαγής πληροφοριών.

Γνώμη 22 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να θεσπίσουν δικονομικές εγγυήσεις και να παρακολουθούν την εφαρμογή τους ώστε να διασφαλίζεται ότι στο σύνολο των παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες παρέχεται προστασία από κάθε βλάβη, από ενδεχόμενο νέο ψυχικό τραυματισμό και από την αναγνώριση της ταυτότητάς τους πριν, κατά και μετά τη συμμετοχή τους σε δικαστικές διαδικασίες. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις προτάσεις των παιδιών όταν χρησιμοποιούν μέτρα προστασίας. Θα πρέπει να εξασφαλίζεται η ίση πρόσβαση όλων των παιδιών σε δικονομικές εγγυήσεις, ανεξάρτητα από την ηλικία και τον ρόλο τους στη διαδικασία. Οι δικονομικές εγγυήσεις που παρέχονται ήδη στα παιδιά-θύματα θα πρέπει να καλύπτουν και τα παιδιά-μάρτυρες στις ποινικές διαδικασίες, καθώς και τα παιδιά που εμπλέκονται σε αστικές διαδικασίες.

Πολλά παιδιά που εμπλέκονται σε ποινικές ή αστικές διαδικασίες αναφέρουν περιστατικά όπου συνάντησαν τους κατηγορουμένους, λόγω της ανεπάρκειας δικονομικών εγγυήσεων. Οι εν λόγω ανεπιθύμητες συναντήσεις με τους κατηγορουμένους και τους συγγενείς τους —οι οποίες συχνά λαμβάνουν χώρα πριν ή μετά από ακροάσεις λόγω έλλειψης χώρων αναμονής φιλικών προς τα παιδιά— αποτελούν την κύρια πηγή φόβου των παιδιών. Επιπλέον, η αίσθηση ασφάλειας των παιδιών υπονομεύεται από την έλλειψη χωριστών εισόδων ή/και ανεπαρκών μέτρων ασφαλείας στη δικαστική αίθουσα, όπως η αδυναμία συντονισμού των χρόνων άφιξης και αναχώρησης των αντίδικων, έτσι ώστε τα παιδιά να μη συναντούν τους κατηγορουμένους. Άλλες πηγές φόβου για τα παιδιά είναι η ακατάλληλη συμπεριφορά των επαγγελματιών, το περιβάλλον που προκαλεί φόβο, η γενικότερη

έλλειψη εμπιστευτικότητας, καθώς και η ανταλλαγή πληροφοριών στην οποία δεν έχουν συναινέσει.

«Τον είδα στο δικαστήριο, αρκετές φορές. Μερικές φορές έμενα παγωμένη στη θέση μου και ένιωθα ότι δεν μπορούσα να κάνω ούτε βήμα, επειδή ήμουν τρομοκρατημένη». (Πολωνία, κορίτσι, 18 ετών, μάρτυρας και θύμα, υπόθεση σεξουαλικής κακοποίησης)

«Χρειάστηκε να περιμένω σε έναν πάγκο έξω από την αίθουσα ακρόασης. Όλη την ώρα φοβόμουν ότι κάποιος μπορεί να έβγαινε από τη δικαστική αίθουσα. Κάποια στιγμή μπορεί να έβγαιναν όλοι. Γι' αυτό πολλές φορές σηκωνόμουν και πήγαινα σε μια γωνιά ή περπατούσα πάνω-κάτω... Ο βιολογικός μου πατέρας έφτασε μαζί με τους ανθρώπους που τον στηρίζουν και στέκονταν όλοι στον διάδρομο. Κάποιοι από αυτούς στέκονταν εδώ κι εκεί. Χρειάστηκε —ο δικαστής με οδήγησε να περάσω από κει—, χρειάστηκε να περάσω ανάμεσα από όλους αυτούς τους ανθρώπους και αυτό ήταν πραγματικά... μέχρι να φτάσουμε στην αίθουσα ακρόασης. Ο δικαστής πίστευε κι εκείνος ότι αυτό δεν ήταν εντάξει». (Γερμανία, κορίτσι, 14 ετών, αντίδικος, υπόθεση απόδοσης επιμέλειας)

Διασφάλιση του δικαιώματος του παιδιού στην ιδιωτική ζωή και στην εμπιστευτικότητα

Η νομοθεσία της ΕΕ απαιτεί από τα κράτη μέλη να προστατεύουν την ιδιωτική ζωή, την ταυτότητα και την εικόνα των παιδιών-θυμάτων, καθώς και να αποτρέπουν τη διάδοση στο ευρύ κοινό τυχόν πληροφοριών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αναγνώρισή τους. Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων ορίζει ότι για τη λήψη δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του παιδιού απαιτείται η γονική συναίνεση για παιδιά κάτω των 16 ετών και η συναίνεση του ίδιου του παιδιού για παιδιά ηλικίας 16 ετών και άνω. Συνεπώς, τα εθνικά νομικά πλαίσια απαιτούν τη λήψη μέτρων για την προστασία της ταυτότητας και της ιδιωτικής ζωής των παιδιών που εμπλέκονται σε ποινικές διαδικασίες. Στις αστικές διαδικασίες, ο βαθμός προστασίας της ιδιωτικής ζωής διαφοροποιείται ανάλογα με τον αντίστοιχο κλάδο του αστικού δικαίου και τον ρόλο του παιδιού στις διαδικασίες. Τρεις χώρες εφαρμόζουν μέτρα αυτορρύθμισης που βοηθούν να εξασφαλιστεί ότι τα προσωπικά δεδομένα των

παιδιών παραμένουν εμπιστευτικά και δεν δημοσιοποιούνται στα ΜΜΕ και στο ευρύ κοινό.

Γνώμη 23 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να θεσπίσουν μέτρα ώστε να αποφεύγεται κάθε επαφή μεταξύ των παιδιών και των κατηγορουμένων και κάθε άλλου προσώπου που στα μάτια του παιδιού μπορεί να συνιστά απειλή. Στα εν λόγω μέτρα περιλαμβάνονται ζωντανές βιντεοδιασκέψεις, πετάσματα για την απόκρυψη του παιδιού από τον κατηγορούμενο, ή να μην παρίσταται ο κατηγορούμενος στη δικαστική αίθουσα κατά τη διάρκεια των ακροάσεων του παιδιού. Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν την ύπαρξη ενός φιλικού προς τα παιδιά περιβάλλοντος σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας, καθώς και ότι όλα τα δικαστικά κτίρια και τα αστυνομικά τμήματα διαθέτουν κατάλληλες, φιλικές προς τα παιδιά αίθουσες αναμονής και χωριστές εισόδους. Τα παραπάνω θα πρέπει να χρησιμοποιούνται συστηματικά ώστε το παιδί να μη συναντά τον φερόμενο ως θύτη ή μέλη της οικογένειάς του με τα οποία βρίσκεται σε σύγκρουση, και να μην εκτίθεται το παιδί σε αντίξοο περιβάλλον εν αναμονή της ακρόασής του ή όταν συμμετέχει σε πολλαπλές διαδικασίες.

Τα παιδιά αναφέρουν τον φόβο και το άγχος τους σχετικά με την ανεπαρκή εμπιστευτικότητα και προστασία δεδομένων όταν συμμετέχουν σε νομικές διαδικασίες. Φοβούνται το ενδεχόμενο δημοσιοποίησης στο ευρύ κοινό των λεπτομερειών των υποθέσεων στις οποίες εμπλέκονται και της όλης διαδικασίας. Αρκετά παιδιά παραπονέθηκαν ότι οι λεπτομέρειες των δικαστικών υποθέσεων στις οποίες εμπλέκονται γίνονται γνωστές στο σχολείο, την κοινότητα ή τη γειτονιά τους. Τα παιδιά ανέφεραν ότι ένιωθαν άσχημα όταν κάποιος στο περιβάλλον τους πληροφορούταν τον ρόλο των παιδιών στις δικαστικές διαδικασίες, την οικογενειακή τους κατάσταση ή τις δικαστικές αποφάσεις. Κάποιες φορές, τα παιδιά ανέφεραν επίσης περιστατικά εκφοβισμού ή στιγματισμού από τους συνομηλίκους τους ή την τοπική κοινότητα εξαιτίας της αποκάλυψης πληροφοριών από δασκάλους, γονείς, συγγενείς, επαγγελματίες, ή τα ΜΜΕ.

Ωστόσο, όπως και με τους επαγγελματίες, λίγα παιδιά ανέφεραν παραβιάσεις των προσωπικών δεδομένων λόγω της δημοσιοποίησης πληροφοριών από τα ΜΜΕ σχετικά με τις δικαστικές υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται. Μερικά παιδιά ανέφεραν ότι οι γονείς τους συμμετείχαν σε τηλεοπτικές εκπομπές όπου δημοσιοποίησαν

λεπτομέρειες σχετικά με τις υποθέσεις όπου εμπλέκονταν τα παιδιά και οι οποίες αφορούσαν σεξουαλική κακοποίηση. Τα παιδιά αναφέρθηκαν επίσης σε περιπτώσεις όπου τα ΜΜΕ δημοσιοποίησαν κάποιες πληροφορίες και αποκάλυψαν την ταυτότητα των παιδιών χωρίς τη συγκατάθεσή τους. Ωστόσο, κάποια παιδιά διατύπωσαν επίσης την άποψη ότι η μεγαλύτερη δημοσιοποίηση των υποθέσεων στα ΜΜΕ και στο ευρύ κοινό μπορεί να επηρεάσει θετικά την εμπειρία των παιδιών, καθώς ενισχύει την ευαισθητοποίηση της κοινότητας.

Γνώμη 24 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν τη θέσπιση κατάλληλης νομοθεσίας και μέτρων για την προστασία της ταυτότητας και της ιδιωτικής ζωής των παιδιών που εμπλέκονται στις δικαστικές διαδικασίες –για παράδειγμα, να μην παρίσταται το κοινό στη δικαστική αίθουσα ή να χρησιμοποιούνται ζωντανές βιντεοδιασκέψεις ή προεγγεγραμμένες καταθέσεις στις ακροάσεις. Απαιτείται η λήψη μέτρων για να εξασφαλιστεί ότι τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών παραμένουν εμπιστευτικά και δεν δημοσιοποιούνται στα ΜΜΕ και στο ευρύ κοινό. Σε όλους τους κλάδους της νομοθεσίας και ανεξάρτητα από τον ρόλο του παιδιού στη διαδικασία, απαιτείται η ασφαλής φύλαξη των βιντεοσκοπήσεων και η προστασία της ταυτότητας των παιδιών στα ηλεκτρονικά μέσα. Η προσέλαση και η διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο όταν είναι απολύτως αναγκαίο και λαμβάνονται πάντοτε υπόψη το υπέρτατο συμφέρον του παιδιού.

Δικαίωμα στη μη διακριτική μεταχείριση

Η οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων προβλέπει ότι τα δικαιώματα των θυμάτων ισχύουν χωρίς διακρίσεις, αλλά και ότι τα θύματα αναγνωρίζονται και αντιμετωπίζονται με «εξατομικευμένη προσέγγιση» σε όλες τις επαφές με τις υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων ή τις αρμόδιες αρχές στην ποινική διαδικασία. Οι ερωτηθέντες επαγγελματίες εκδήλωσαν διαφορετικά επίπεδα ευαισθητοποίησης και κατανόησης όσον αφορά την ανάγκη παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών στα παιδιά οι οποίες να λαμβάνουν υπόψη, μεταξύ άλλων, την εθνοτική ή εθνική τους προέλευση, το φύλο ή τυχόν αναπηρίες. Σε κάποια από τα κράτη μέλη που συμμετείχαν στην έρευνα, οι επαγγελματίες επικεντρώθηκαν στις διακρίσεις εις βάρος

των παιδιών Ρομά που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες, ενώ άλλοι επικεντρώθηκαν σε παιδιά με αναπηρίες, αλλοδαπούς ανήλικους ή θύματα διεθνών κυκλωμάτων εμπορίας. Οι επαγγελματίες διατύπωσαν προβληματισμούς σχετικά με την έλλειψη εμπειρίας, γεγονός που καθιστά τις υπηρεσίες λιγότερο προσβάσιμες για ορισμένες ομάδες. Σε ορισμένα κράτη μέλη αναφέρθηκαν αρκετές θετικές πρωτοβουλίες. Σε αυτές περιλαμβάνονται, για παράδειγμα, στο Ηνωμένο Βασίλειο, η μετάφραση πληροφοριακού υλικού φιλικού προς τα παιδιά σε διάφορες γλώσσες, η λήψη καταθέσεων από κορίτσια που πέφτουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης παρουσία μόνο γυναικών αστυνομικών, καθώς και η διάθεση διερμνητών, συμπεριλαμβανομένης της νοηματικής, και κατευθυντήριων γραμμών προς τους εισαγγελείς σχετικά με τη λήψη καταθέσεων από άτομα με νοητική αναπηρία.

Τα παιδιά δεν εστίασαν στο θέμα των διακρίσεων. Αντίθετα, πολλά δήλωσαν ότι η μεταχείρισή τους ήταν δίκαιη και με σεβασμό. Επιπλέον, πολλά παιδιά ανέφεραν ότι βίωσαν «θετικές διακρίσεις» και είχαν καλύτερη μεταχείριση ακριβώς επειδή ήταν παιδιά. Ωστόσο, οι περισσότερες αναφορές διακρίσεων αφορούσαν την ηλικία. Τα παιδιά που παραπονέθηκαν για άδικη μεταχείριση με βάση την ηλικία εμπλέκονταν κυρίως σε αστικές διαδικασίες.

«Συνειδητοποίησα ότι όσο μεγαλύτερα, οι επιλογές μου αποκτούσαν περισσότερη σημασία, και λυπάμαι γι' αυτό· όταν ένα παιδί είναι 5, 10 ή 15 χρονών, οι επιλογές του είναι το ίδιο σημαντικές». (Γαλλία, κορίτσι, 17 ετών –συμμετοχή σε ακροάσεις σε ηλικία 6-17 ετών–, αντίδικος, ανεπαρκής γονική φροντίδα)

Μια ηλικία-ορόσημο είναι τα 14 έτη περίπου. Τα παιδιά κάτω των 14 ετών αναφέρουν ότι αντιμετωπίζονται διαφορετικά λόγω της ηλικίας τους. Πιστεύουν ότι οι επαγγελματίες δεν λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους ούτε τα ίδια τα παιδιά ούτε τις δηλώσεις, τις απόψεις, τις επιθυμίες και τα συναισθήματά τους. Διαπίστωσαν ότι οι ενήλικες έχουν καλύτερη πρόσβαση στη δικαιοσύνη και μεγαλύτερη ελευθερία συμμετοχής στις δικαστικές διαδικασίες, επειδή είναι σε θέση να μεταδώσουν καλύτερα τις απόψεις τους. Ορισμένα παιδιά τεκμηριώνουν αυτόν τον ισχυρισμό συγκρίνοντας τη συμμετοχή τους όταν ήταν μικρότερα με την εμπειρία τους καθώς μεγάλωναν, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η συμμετοχή τους βελτιώθηκε σε μεγαλύτερη ηλικία, επειδή ήταν σε θέση να εκφράσουν καλύτερα τα συναισθήματά τους και οι επαγγελματίες τους έδιναν περισσότερη προσοχή. Ωστόσο, πολλά παιδιά –συμπεριλαμβανομένων εκείνων άνω των 14 ετών– παραπονέθηκαν ότι οι επαγγελματίες τα μεταχειρίζονταν είτε

σαν ενήλικες είτε σαν να ήταν πολύ μικρά, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την πραγματική ωριμότητά τους. Σε μικρότερο βαθμό, τα παιδιά ανέφεραν διακρίσεις σε βάρος τους με βάση το κοινωνικό υπόβαθρο, το φύλο, την εθνοτική προέλευση ή τον ρόλο τους στις διαδικασίες. Για παράδειγμα, παιδιά Ρομά ανέφεραν περιστατικά άδικης μεταχείρισης στην Ισπανία και τη Βουλγαρία, όπως και παιδιά που μιλούν ρωσικά στην Εσθονία, καθώς και παιδιά από μειονοτικές φυλές ή εθνότητες στη Γαλλία.

Ερευνητής: «Υπήρχε κάποιος εκεί που να μιλά τη γλώσσα σου;»

Παιδί: «Όχι, δεν υπήρχε. Μιλούσαν βουλγαρικά». (Βουλγαρία, αγόρι, 14 ετών, μάρτυρας, υπόθεση δολοφονίας)

Γνώμη 25 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι στις δικονομικές εγγυήσεις περιλαμβάνονται μέτρα υπέρ της μη διακριτικής μεταχείρισης και ότι οι διαφορές υπηρεσιών προσαρμόζονται στις ειδικές ανάγκες και ευάλωτες καταστάσεις των παιδιών. Οι πληροφορίες πρέπει να παρέχονται σε γλώσσα την οποία καταλαβαίνουν τα παιδιά, για παράδειγμα στη μητρική τους γλώσσα ή προσαρμοσμένες στους γλωσσικούς φραγμούς που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με αναπηρία. Η παρεχόμενη υποστήριξη, καθοδήγηση και κατάρτιση στους επαγγελματίες θα πρέπει να επαρκεί για να καλύψει τις επιμέρους ανάγκες των παιδιών ή, όταν αυτό δεν είναι δυνατό, τα παιδιά θα πρέπει να παραπέμπονται σε εξειδικευμένες υπηρεσίες.

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να επιδεικνύουν ιδιαίτερη προσοχή στη διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και στην παροχή της αναγκαίας νομικής συνδρομής, νόμιμης αντιπροσώπευσης και υποστήριξης σε παιδιά που τελούν υπό ιδιαίτερες ευάλωτες καταστάσεις, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις ανάγκες διερμηνείας και μετάφρασης ή τους φραγμούς που σχετίζονται με σωματικές ή άλλες αναπηρίες. Θα πρέπει να καταβληθούν προσπάθειες για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στη δικαιοσύνη για παιδιά που τελούν υπό ευάλωτες καταστάσεις, όπως παιδιά που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, παιδιά Ρομά και πρόσφυγες, παιδιά-αιτούντες άσυλο ή παιδιά χωρισμένων γονέων-μεταναστών, αποδίδοντας παράλληλα ιδιαίτερη προσοχή στα παιδιά που έχουν υποστεί διακρίσεις, όπως θύματα εγκλημάτων μίσους. Πρέπει να διατίθενται δεδομένα που αφορούν την πρόσβαση των παιδιών στη δικαιοσύνη, κατά κατηγορίες παιδιών.

Η αρχή του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού

Τόσο ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ όσο και το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης αναγνωρίζουν την πρωταρχική σημασία που πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού, η δε έννοια αυτή είναι ενσωματωμένη στο κανονιστικό πλαίσιο των περισσότερων κρατών μελών της ΕΕ. Ωστόσο, οι ερωτώμενοι από όλες τις χώρες στην πλειονότητά τους τη θεωρούν ως έναν σύνθετο και ασαφή όρο, ο οποίος επιδέχεται ερμηνείας σε μεγάλο βαθμό. Επισήμαναν επίσης ότι δεν υπάρχουν τα εργαλεία για τον προσδιορισμό, την αξιολόγηση και την πληροφόρηση σχετικά με το πώς θα μπορούσε να υπηρετηθεί το εν λόγω υπέρτατο συμφέρον.

Τα ερωτηθέντα παιδιά αντιμετώπισαν δυσκολία στην κατανόηση της έννοιας του υπέρτατου συμφέροντος και ορισμένα ήταν σε θέση να συζητήσουν σχετικά μόνο μετά από διευκρινίσεις. Τα μισά παιδιά, τόσο στις αστικές όσο και στις ποινικές διαδικασίες, δήλωσαν ότι υπηρετήθηκε το υπέρτατο συμφέρον τους. Αυτή η δήλωση σήμαινε συνήθως ότι η δικαστική απόφαση ανταποκρινόταν στις

προσδοκίες τους ή ότι θεωρούν πως η δικαστική διαδικασία ήταν ως επί το πλείστον δίκαιη, σαφής και φιλική προς τα παιδιά. Στις ποινικές διαδικασίες, εννοούσαν κυρίως ότι επιβλήθηκαν ποινές φυλάκισης στους κατηγορούμενους, ότι οι ποινές ήταν σχετικά αυστηρές καθώς και ότι τα παιδιά δεν σχημάτισαν την εντύπωση ότι τα δικαιώματα του κατηγορουμένου (ενήλικα ή παιδιού) υπερίσχυσαν έναντι των δικών τους δικαιωμάτων. Στις αστικές διαδικασίες, τα παιδιά ανέφεραν ως στοιχεία που δεν υπηρέτησαν το υπέρτατο συμφέρον τους, μεταξύ άλλων, τη βαρύτητα των δικαιωμάτων των γονέων τους στις υποθέσεις ανάθεσης επιμέλειας και την αίσθηση ότι η άποψή τους δεν εισακούστηκε από τους επαγγελματίες στις υποθέσεις αναδοχής ή μέτρων τοποθέτησης σε ίδρυμα. Τα παιδιά που εμπλέκονταν σε υποθέσεις τοποθέτησής τους σε ίδρυμα ανέφεραν ότι τα αποτελέσματα υπηρετούσαν το υπέρτατο συμφέρον τους όταν δεν χωρίζονταν από τους γονείς τους. Ωστόσο, στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις, τα παιδιά αναγνώρισαν επίσης ότι, όταν οι επαγγελματίες τους εξηγούσαν τις αποφάσεις και γιατί υπηρετούσαν το υπέρτατο συμφέρον τους, άλλαζαν ενδεχομένως άποψη και μπορεί να συμφωνούσαν ότι όντως υπηρετήθηκε το υπέρτατο συμφέρον τους.

Ερευνητής: «Η απόφαση του δικαστηρίου για το πού θα πρέπει να μείνεις και με ποιον υπηρέτησε το υπέρτατο συμφέρον σου;»

Παιδί: «Ναι, γιατί μερικές φορές τα παιδιά θέλουν να επιστρέψουν στο σπίτι τους, αλλά δεν μπορούν επειδή οι γονείς τους κάνουν κατάχρηση αλκοόλ ή τα χτυπούν. Σε αυτήν, την περίπτωση, είναι καλύτερα για τα παιδιά να μείνουν σε ένα κέντρο επειδή εκεί κανείς δεν πίνει ούτε τα χτυπά». (Πολωνία, αγόρι, 11 ετών, αντίδικος, υπόθεση μέτρων τοποθέτησης σε ίδρυμα)

Γνώμη 27 του FRA

Για τη διασφάλιση του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού, τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ χρειάζεται να θεσπίσουν σαφή κριτήρια στη νομοθεσία για την αναγνώριση και την αξιολόγηση του υπέρτατου συμφέροντος των παιδιών — λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις, την ταυτότητα, την προστασία και την ασφάλειά τους, καθώς και τυχόν ευάλωτες καταστάσεις που μπορεί να αντιμετωπίζουν. Απαιτείται η ευρεία εφαρμογή της αρχής του υπέρτατου συμφέροντος. Ο καθορισμός του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα πολυεπιστημονικής διαδικασίας. Επίσης, οι νομικές διατάξεις θα πρέπει να απαιτούν την πληροφόρηση σχετικά με τον τρόπο αξιολόγησης του υπέρτατου συμφέροντος του παιδιού. Θα πρέπει να αναπτυχθούν κανόνες, κατευθυντήριες γραμμές και πρωτόκολλα για την εν λόγω αξιολόγηση. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι τα παιδιά κατανοούν την έννοια του υπέρτατου συμφέροντος, ιδιαίτερα όταν τους εξηγούν τα στάδια και τα αποτελέσματα των δικαστικών διαδικασιών.

Κατάρτιση επαγγελματιών

Το παράγωγο ποινικό δίκαιο της ΕΕ θεσπίζει την ανάγκη κατάρτισης των υπαλλήλων που εργάζονται με θύματα ή πιθανά θύματα. Η οδηγία σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων επεκτείνει την ανάγκη κατάρτισης σε διάφορες ομάδες επαγγελματιών, συμπεριλαμβανομένων αστυνομικών, επαγγελματιών του νομικού κλάδου και υπηρεσιών υποστήριξης των θυμάτων —έτσι ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα θύματα και να τα αντιμετωπίζουν με σεβασμό, επαγγελματισμό και χωρίς διακρίσεις.

Σύμφωνα με τις έρευνες, οι επαγγελματίες από όλα τα πεδία του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων δεν διαθέτουν επαρκή εξειδίκευση και κατάρτιση στο πεδίο της εργασίας με παιδιά. Οι έρευνες δείχνουν ότι η παροχή κατάρτισης στον τρόπο αλληλεπίδρασης με τα παιδιά θα ήταν ωφέλιμη για τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου, ενώ οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας θα αντλούσαν οφέλη από την παροχή κατάρτισης

στη νομοθεσία που σχετίζεται με τα παιδιά. Οι επαγγελματίες θεωρούν ότι η εν λόγω κατάρτιση είναι περιορισμένη και παρέχεται κυρίως σε εθελοντική βάση. Επιπλέον, οι χρονικοί περιορισμοί και η έλλειψη πόρων συνήθως δεν επιτρέπουν τη συνεπή συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης. Σημειώνονται περικοπές στους προϋπολογισμούς για την κατάρτιση και, σε πολλές περιπτώσεις, η συμμετοχή εξαρτάται από αν το πρόγραμμα είναι δωρεάν.

Ακόμα και με τη θέσπιση άλλων εγγυήσεων, η έλλειψη εξειδίκευσης και κατάρτισης των επαγγελματιών που εργάζονται με παιδιά συχνά οδηγεί σε μη ορθές πρακτικές και μπορεί να προκαλέσει συναισθηματική και σωματική βλάβη στα παιδιά. Επηρεάζει επίσης τον τρόπο θεώρησης των δικαιωμάτων των παιδιών στη διάρκεια των διαδικασιών. Οι ερωτηθέντες αξιολογούν πολύ πιο θετικά τη συμπεριφορά των επαγγελματιών απέναντι στα παιδιά στους οποίους έχει παρασχεθεί στοχοθετημένη κατάρτιση. Για παράδειγμα, οι επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας διαπίστωσαν ότι οι αστυνομικοί στη Φινλανδία που συμμετείχαν σε υποχρεωτικά προγράμματα κατάρτισης με θέμα τις ακροάσεις παιδιών ήταν ιδιαίτερα ικανοί στη διενέργεια συνεντεύξεων με παιδιά. Οι επαγγελματίες ανέφεραν επίσης ότι η κατάρτιση μπορεί να ενισχύσει τις ήδη υπάρχουσες δεξιότητες και γνώσεις τους σχετικά με τις διαθέσιμες τεχνικές. Παρομοίως, τα παιδιά αξιολογούν πιο θετικά τους επαγγελματίες που υπάγονται σε ομάδες οι οποίες λαμβάνουν κατάρτιση σε πιο συστηματική βάση. Για παράδειγμα, τα παιδιά αξιολογούν πιο θετικά τους επαγγελματίες κοινωνικής πρόνοιας σε σχέση με τους επαγγελματίες του νομικού κλάδου, καθώς οι πρώτοι διαθέτουν συχνότερα επαρκή επαγγελματική προϋπηρεσία και εμπειρία, ενώ οι τελευταίοι έχουν συνήθως ανεπαρκή εμπειρία στο πεδίο της εργασίας με παιδιά.

Συνολικά, είναι απαραίτητη η κατάρτιση των επαγγελματιών για να αποκτήσουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση ως προς τις ανάγκες των παιδιών και καλύτερη κατανόηση των συναισθημάτων και των επιθυμιών τους. Οι επαγγελματίες θα πρέπει να βοηθούν και να επιτρέπουν στα παιδιά να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις όσον αφορά την επιλογή μεταξύ εναλλακτικών δικονομικών εγγυήσεων.

Γνώμη 28 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλοι οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με παιδιά διαθέτουν κατάρτιση σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών, τη φιλική προς τα παιδιά λεκτική και μη λεκτική επικοινωνία και γλώσσα, την ανάπτυξη των παιδιών, καθώς και την αστική και ποινική νομοθεσία που αφορά τα παιδιά. Στους επαγγελματίες θα πρέπει να παρέχεται κατάλληλη κατάρτιση για να αναγνωρίζουν τις ποικίλες ανάγκες των παιδιών ανάλογα με την ηλικιακή κατηγορία, έτσι ώστε να μπορούν να τις αντιμετωπίζουν και να επικοινωνούν κατάλληλα με τα παιδιά. Θα πρέπει επίσης να προάγεται η γενική και η ειδική κατάρτιση δικαστών και εισαγγελέων. Η κατάρτιση θα πρέπει να είναι υποχρεωτική για τους επαγγελματίες που εξυπηρετούν το κοινό, όπως οι αστυνομικοί και οι δικαστικοί υπάλληλοι. Θα πρέπει να αναπτυχθούν ειδικά προγράμματα κατάρτισης που απευθύνονται σε διαφορετικούς επαγγελματίες, ανάλογα με τον ρόλο τους.

Γνώμη 29 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ακροάσεις παιδιών διενεργούνται μόνο από καταρτισμένους επαγγελματίες, καθώς και ότι η παρεχόμενη κατάρτιση επαγγελματιών με θέμα τις ακροάσεις παιδιών είναι υποχρεωτική και συνεχιζόμενη. Για τον σκοπό αυτό απαιτείται να αυξηθούν οι δυνατότητες κατάρτισης και ο αριθμός των επαγγελματιών στους οποίους παρέχεται κατάρτιση με θέμα τις ακροάσεις παιδιών, καθώς και να ενισχυθεί η παρουσία εξειδικευμένων, καταρτισμένων επαγγελματιών στη διάρκεια των ακροάσεων. Οι επαγγελματίες που διενεργούν ακροάσεις παιδιών χρειάζεται να διαθέτουν ειδική κατάρτιση σε δόκιμες τεχνικές υποβολής ερωτήσεων, στις υπάρχουσες κατευθυντήριες γραμμές για τις ακροάσεις παιδιών και στο σχετικό νομικό υπόβαθρο.

Γνώμη 30 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι όλοι οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με παιδιά είναι επαρκώς καταρτισμένοι ώστε να παρέχουν στα παιδιά κατάλληλη ως προς το περιεχόμενο και το μορφότυπο πληροφόρηση, να τους εξηγούν όλα τα στοιχεία της διαδικασίας με φιλικό προς τα παιδιά τρόπο και να ελέγχουν την κατανόηση των παιδιών. Στο πλαίσιο αυτό, τα παιδιά θα πρέπει να μπορούν να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη συμμετοχή τους στη δικαστική διαδικασία.

Γνώμη 31 του FRA

Τα κράτη μέλη της ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η κατάρτιση οργανώνεται σε εθνικό επίπεδο, έτσι ώστε να παρέχονται ίσες ευκαιρίες συμμετοχής σε όλους τους επαγγελματίες και, επομένως, να αποφεύγεται η άνιση μεταχείριση των παιδιών ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους. Η κατάρτιση πρέπει επίσης να συμπληρώνεται από επίβλεψη και πολυεπιστημονική ανταλλαγή πρακτικών μεταξύ επαγγελματιών. Τα παραπάνω πρέπει να συνοδεύονται από την παροχή κινήτρων από την ΕΕ στα κράτη μέλη για την κατάρτιση επαγγελματιών, σε συνδυασμό με την ενθάρρυνση της ανταλλαγής ελπιδοφόρων πρακτικών εντός και μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και της ανάπτυξης προγραμμάτων κατάρτισης σε επίπεδο ΕΕ.

Πολυεπιστημονική συνεργασία

Οι επαγγελματίες αναφέρουν ότι είναι καθοριστικής σημασίας οι διάφοροι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες να συντονίζουν τις προσπάθειές τους και να συνεργάζονται —σε όλα τα στάδια της δικαστικής διαδικασίας— ώστε η δικαιοσύνη να είναι φιλική προς τα παιδιά. Όταν οι επαγγελματίες συνεργάζονται σε μια υπόθεση, η προετοιμασία, η πληροφόρηση και η υποστήριξη που παρέχουν στα παιδιά αξιολογούνται πιο θετικά, με την έννοια ότι διευκολύνεται η συμμετοχή των παιδιών και η εξασφάλιση της προστασίας τους.

Οι ερωτηθέντες θεωρούν ότι δεν υπάρχουν μηχανισμοί συντονισμού μεταξύ των επαγγελματιών. Κατά συνέπεια, οι πρακτικές δεν

είναι εναρμονισμένες και οι δικαστικές διαδικασίες είναι χρονοβόρες. Κατά γενική αντίληψη, η θέσπιση λειτουργικών διαδικασιών θα μπορούσε να συμβάλει στον καλύτερο συντονισμό. Συναφώς, οι επαγγελματίες αξιολόγησαν θετικά πρακτικές όπως η χρήση δίδυμων επιτρόπων αντιπροσώπευσης στη Φινλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι εξειδικευμένες πολυεπιστημονικές ομάδες στην Κροατία, τη Γαλλία και την Ισπανία, καθώς και τα επίσημα μοντέλα πολυεπιστημονικής συνεργασίας, όπως το μοντέλο του Μονάχου στη Γερμανία.

Οι απαντήσεις των παιδιών επιβεβαιώνουν τις προτάσεις των επαγγελματιών για την προαγωγή του συντονισμού ώστε να μειωθούν οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις για τα παιδιά —όπως οι επαναλήψεις ακροάσεων και η έλλειψη δικονομικών εγγυήσεων και πληροφόρησης.

Γνώμη 32 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι επαγγελματικές ενώσεις και άλλοι σχετικοί παράγοντες προάγουν τη θεσμική συνεργασία και την πολυεπιστημονική προσέγγιση. Θα πρέπει επίσης να προωθηθεί η θέσπιση τυποποιημένων λειτουργικών διαδικασιών για τους επαγγελματίες με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας.

Γνώμη 33 του FRA

Τα κράτη μέλη και, κατά περίπτωση, η ΕΕ θα πρέπει να διασφαλίζουν τη διάθεση επαρκών πόρων για την κάλυψη των αναγκών των παιδιών σε όλους τους τύπους δικαστικών διαδικασιών, καθώς και όσον αφορά τον χρόνο και το περιεχόμενο. Η κατάλληλη κατανομή ανθρώπινων και οικονομικών πόρων είναι απαραίτητη προκειμένου οι χώροι όπου διενεργούνται συνεντεύξεις να φέρουν εξοπλισμό που διαθέτει λειτουργική τεχνολογία καταγραφής, καθώς και να αναπτύσσονται και να διανέμονται κατευθυντήριες γραμμές, πρωτόκολλα και πληροφοριακό υλικό φιλικό προς τα παιδιά. Το σχετικό κόστος μπορεί να μειωθεί με την ανταλλαγή του παραγόμενου υλικού σε περιφερειακό επίπεδο ή με την πολλαπλή χρήση των χώρων ακροάσεων από διάφορους παράγοντες. Απαιτείται η παροχή πρόσθετων οικονομικών πόρων για να καταστούν διαθέσιμες υπηρεσίες υποστήριξης, καθώς και για να προωθηθούν τόσο η κατάρτιση στο πλαίσιο πολυεπιστημονικής προσέγγισης όσο και ο συντονισμός μεταξύ επαγγελματιών.

Διαθεσιμότητα πόρων

Οι επαγγελματίες επισήμαναν επανειλημμένα την ανεπαρκή κατανομή ανθρώπινων και οικονομικών πόρων. Ο φόρτος εργασίας δικαστών και επαγγελματιών κοινωνικής πρόνοιας είναι υψηλός και το προσωπικό δεν επαρκεί. Η κατανομή των πόρων δεν αντιστοιχεί στον φόρτο εργασίας των υποθέσεων ούτε στις ανάγκες των παιδιών που εμπλέκονται στις διαδικασίες. Ακόμα και σε χώρες όπου το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο θεωρείται αποτελεσματικό, εκτιμάται ότι τα μέτρα λιτότητας ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο την εφαρμογή του εν λόγω πλαισίου ή των μέτρων που υποστηρίζουν τις υπάρχουσες ορθές πρακτικές. Η ανάγκη για επαρκείς πόρους —και η έλλειψη αυτών— τονίζεται ακόμα περισσότερο από τον μικρό αριθμό παιδιών που δήλωσαν ότι τους παρασχέθηκε φιλικό προς τα παιδιά πληροφοριακό υλικό ή ότι οι ακροάσεις έγιναν σε χώρους φιλικούς προς τα παιδιά. Η ευαισθητοποιημένη στάση των επαγγελματιών απέναντι στα παιδιά είναι πολύ σημαντική προκειμένου να εξασφαλίζονται φιλικές προς τα παιδιά δικαστικές διαδικασίες.

Περίπου 2,5 εκατομμύρια παιδιά εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) σε ετήσια βάση, σε υποθέσεις διαζυγίου ή ως θύματα ή μάρτυρες αξιόποινων πράξεων. Αν και η ουσιαστική συμμετοχή τους στις εν λόγω διαδικασίες είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της λειτουργίας της δικαιοσύνης, η μεταχείριση των παιδιών στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης εξακολουθεί να αποτελεί ζήτημα. Ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA) πραγματοποίησε έρευνα με θέμα τον βαθμό στον οποίο τα δικαιώματα των παιδιών στην ακρόαση, την πληροφόρηση, την προστασία και τη μη διακριτική μεταχείριση ασκούνται στην πράξη. Η έρευνα περιλάμβανε εκτεταμένες συνεντεύξεις τόσο με επαγγελματίες όσο και με παιδιά που εμπλέκονται στις δικαστικές διαδικασίες. Η πρώτη έκθεση παρουσίαζε τις απόψεις των επαγγελματιών. Η παρούσα έκθεση εστιάζει στις απόψεις των παιδιών, παρουσιάζοντας συνοπτικά τη γνώμη τους σχετικά με παράγοντες που παρεμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή τους, καθώς και σχετικά με τις προσπάθειες που μπορούν να συμβάλουν στην άρση των εν λόγω εμποδίων. Η δεύτερη έκθεση, όπως και η πρώτη, υπογραμμίζει ότι μένουν πολλά να γίνουν ακόμα μέχρι το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης να γίνει πραγματικά φιλικό για τα παιδιά σε ολόκληρη την ΕΕ.

Περισσότερες πληροφορίες:

Το πλήρες κείμενο της έκθεσης *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of children involved in judicial proceedings as victims, witnesses or parties in nine EU Member States* (Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη – Απόψεις και εμπειρίες παιδιών που εμπλέκονται σε δικαστικές διαδικασίες ως θύματα, μάρτυρες ή αντίδικοι σε εννέα κράτη μέλη της ΕΕ) διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/publication/2017/child-friendly-justice-childrens-view>

Άλλες σχετικές εκδόσεις του FRA:

- FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη – Απόψεις και εμπειρίες επαγγελματιών σχετικά με τη συμμετοχή παιδιών σε αστικές και ποινικές δίκες σε 10 κράτη μέλη της ΕΕ), Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens>, και η σχετική περίληψη, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-summary> (διαθέσιμη σε 24 γλώσσες)
- FRA-ΕΔΔΑ (2016), Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τα δικαιώματα του παιδιού, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/handbook-european-law-child-rights> (διαθέσιμο σε 22 γλώσσες)
- FRA (2015), Θύματα εγκληματικών πράξεων στην ΕΕ: η έκταση και η φύση της υποστήριξης των θυμάτων, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims>
- FRA (2015), *Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU* (Βία κατά των παιδιών με αναπηρία: νομοθεσία, πολιτικές και προγράμματα στην ΕΕ), Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/children-disabilities-violence>, και η σχετική περίληψη, <http://fra.europa.eu/en/violence-children-disabilities-eu-summary> (διαθέσιμη σε 24 γλώσσες)
- FRA (2014), Επιτροπεία για παιδιά τα οποία στερούνται τη γονική φροντίδα – Ένα εγχειρίδιο για την ενίσχυση των συστημάτων επιτροπείας με σκοπό την κάλυψη των ιδιαίτερων αναγκών των παιδιών που είναι θύματα εμπορίας, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/guardianship-children-deprived-parental-care-handbook-reinforce-guardianship> (διαθέσιμο σε 23 γλώσσες)
- FRA (2013), *Child rights indicators in the field of family justice* (Δείκτες για τα δικαιώματα του παιδιού στον τομέα του οικογενειακού δικαίου), έγγραφο εργασίας, <http://fra.europa.eu/sites/default/files/child-friendly-justice-indicators-v1-o.pdf>

Επισκόπηση των δραστηριοτήτων του FRA στον τομέα των δικαιωμάτων του παιδιού διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>

Υπηρεσία Εκδόσεων

© Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2017
Φωτογραφίες: © FRA

FRA – ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Schwarzenbergplatz 11 1040 Vienna ΑΥΣΤΡΙΑ
Τηλ.: +43 1580300 Φαξ: +43 158030699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-469-9, doi:10.2811/021589
PDF: ISBN 978-92-9491-456-9, doi:10.2811/6914